

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

1201

E 5

1201

85.

FONDAMENTEN

O F T E

GROND-REGELS

DER NEDERDUYTSCHÉ

SPEL-KONST;

*Om de zelve in korten tyd in d' uysterste
volmaekthejd te leeren:*

Waer by gevoegt zyn eenige Regels van de
Welgemanierthejd , als ook eenige
gemeyne Brieven:

Alles zeer nut en profytig voôr de
Jonghejd :

Doôr P. B.

NED.
LENTERK.

T' A N T W E R P E N ,

By J. P. DE CORT, Boek-drukker en
Boek-verkooper, op de Lombaerde-vest
in den gulden Bybel.

**NED.
LETTER K.**

VOOR-REDEN

*Tot de Meesters, Meesterssen, ende
alle leerzuchtige Jongelingen.*

T Is eene zaeke zeer wonder, en bémekens weêrdig, dat onze nabueren de Hollanders, als ook de Fransche; en de Engelsche, hunne Taele doôr grondregels aen de Jongheyd leeren, en met geweld in boezemen; tot welk eynde sy doôr den druk uytgeven verscheyde boekskens en *Letter-konsten*, de welke van onze Inlanders zelf in die Landen geleert worden, Ja zelfs in deze Stad: en dat heden-dags aen onze Jongheyd hunne moederlyke Taele geleert word, als aen Papegaeyen, of andere klappende Vogels, zonder grond, oft reden, zonder *waerom*, oft *daerom*: waer uyt voortkomt en reeds voortsgekomen is, dat onze Nederduytsche Taele byna teenemael vernietigt, en geene Taele meer gelyk is: want leéft honderd verscheyde schriften, zelfs boeken, gy zult honderd verscheyde spellingen vinden. 't Is eene

VOOR-REDEN.

Schande voór dit Nederland, dat men hier zoo veële onwetende kinders, ja zelfs bejaerde menschen vind, die in de *Spel-konst* van hunne moederlyke Taele gansch onervaeren zyn: om dit voórdert te bespeuten, moet men niet alleen acht nemen op de geheyme schriften oft brieven, maer zelfs op de uythang-berden der steden en dorpen, en op den druk van de oude schoólboeken, dienende tot schande der Nederlanders. zoo alle Geleerde moeten bekennen.

Wat is de oorzaeke van deze onwetendheyd? En aen wie moet men die toeschryven, als aen de onachtzaamheyd van veële Meesters en Meesterissen, die de kinders zoodanige spellinge leeren zonder *Grond-regels*?

Worden andere *Spel-konsten* met *Grond-regels* geleert; zoo vraege ik, waerom onze *Spel-konst* niet en mag, ja en moet met *Grond-regels* geleert worden?

Wat is't, dat aen de Meesters der Latynsche Taele de meeste moeyte geeft, om aen de jongheyd de zelve te leeren, als d' onwetendheyd van het spellen. 't Is belagchelyk, dat de Ouders hunne kinders het Latyn en Fransch doen leeren, daer sy hunne moederlyke Taele niet en kunnen schryven. Waerom heeft men de Nederduytsche *Woórd-boeken* van de geleerde Pomey, Richelet, en meer andere, reeds beginnen te verbetereren, als om de groote misbruyken, die men hedendags vind in de oude boeken?

Zoo wel als de Fransche, Engelsche, ende Hollanders hunne verouderde Taele verbetereren, zoo en is't niet alleen geoórloft, maer redelyk, dat wy de onze herstellen en verbetereren tot het welvaeren van de leerzuchtige Jongelingen.

V O O R - R E D E N .

't Is hierom , dat men my verzocht en gebeden heeft deze *Grond-regels* (doôr de welke ik in korten tyd bekwaem ben geworden) doôr den druk gemeyn te maeken. Verzoeke aen alle Ouders , dit Boeksken aen hunne kinderen te doen leeren: ende aen de Meesters , van uyt dit Boeksken dagelyks te vraegen.

De maniere , zoo mijnen Meester my geleert heeft , is als volgt. Eerst moest ik een blad in den boek spellen ; dan leyde hy dit uyt ; en dan moest ik naer den middag van buyten spellen, ende van ider woôrd , dat ik gespelt had , de reden zeggen ; spelde ik een woôrd met eene *d* op't eynde , ik moest zeggen waerom ; spelde ik een woôrd met eene *t* op't eynde , ik moest wederom zeggen waerom ; en zoo voorts,

Ik wensche , dat alle Meesters ende Meesterissen deze maniere volgden , dan zouden de Leerlingen in korten tyd de *Grond-regels* weten en kennen. Het zal de Meesters niet meer moeyte zyn dit voôr hondert kinderen uyt te leggen , dan voôr een.

De eerst beginnende kunnen den A-b boek leeren , daer naer den grooten Catechismus, den welken by den Drukker dezer gedrukt is , volgens de *Grond-regels* dezer , den derden Boek , die men de kinderen zal geven , moet zyn de *Grond-regels* , die sy wel moeten leeren van buyten spellen , en dan lezen : en weest verzekert , dat zoo wanneer de kinders dit Boeksken wel zullen kunnen , en begrypen , sy alsdan bekwaem zullen zyn , om alles wat de *Nederduytsche Spel-konst* raekt , te beantwoôrden , en ook om de studie te beginnen , oft andere Taelen te leeren.

VOOR-REDEN.

Voór't leste, bekenne mensch te zyn , en diénsvolgens aen't missen onderworpen : zoo't dan mogt gebeuren , dat ik in dit Boeksken aen iét gemist had , zoo verzoeke de Konstminnende Lief-hebbers , is't zaeke sy iet daer in vinden , het gene niet na haeren zin is , my het zelve te willen waerschouwen , belovende zoo hun reden goed-gevonden word , het zelve in den toekomenden druk te verbéteren. Vaert wel , leerzuchtigen Lezer , en gebruykt het tot uw voórdeel.

P. B.

I. HOOFD-DEEL.

Bevattende de verdeeling der Letters.

V. W *Aer mede leert men spellen?*
A. Met zes-en-twintig Letters, en zyn;

A, b, c, d, e, f, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, v, u, w, x, y, z.

De welke worden uytgesproken als volgt:
A, be, ce, de, E, ef, ge, ha, I, je, ka, el, em, en, O, pe, bu, er, es, te, ve, Udobbel-u, ix, Y, zeta.
En niet als sommige die uytspreken, zeggende: bee, dee, effe, elle, emme, enne, enz.

V. Hoe worden de Letters verdeelt?

A. In *klinkers, half-klinkers, ende mede-klinkers*, gemeynelyk gezeyd: *vocaelen, liquides, ende consonanten.*

V. Hoe veel klinkers zyn'er?

A. Zes: te weten: a, e, i, o, u, y.

OPWORPZEL.

Sommige zeggen de letter *y* geene *klink-letter* te zyn, die *ypsolon* noemende; en alzo maer vyf klinkers te zyn. Waer op ik antwoorde: is't dat de Nederduytsche de letter *y* uytspreken als *i*, zoo de Iperlingen en Bruggelingen doen, en ook, is't dat'er eenige woorden, oft syllaben,

3 *Fondamenten ofte Grond-regels*

als *gy, my, by*, enz. zonder *klink-letter* kunnen gespelt worden, zoo staen ik toe, dat de *y* geene *klink-letter* is: maer alzo wy in de gezeyde woorden, als mede in *tyd, myd, zyn*, enz. de letter *y* hard uytspreken: ende ook de andere letters zonder deze geenen klank zouden hebben, zoo zeg ik, dat de letter *y* eene *klink-letter* is; en vervolgens, dat'er zes klinkers zyn.

V. Waerom worden deze klinkers genoemd?

A. Om dat deze, zonder toedoen van eenige andere letter, haer geluyt geven; ende om dat men geen enig woord, oft syllabe kan spellen zonder eene van deze.

V. Hoe veel halve-klinkers zyn'er, en welke zyn deze?

A. Zeven: en zyn; *ef, el, em, en, er, es, ix.*

V. Waerom noemt gy deze aldus?

A. Ten eerste, om dat deze in haere uyt-spraek een zoeter geluyt geven: ten tweede, om dat die in't uytspreken de *klink-letter* voór hebben.

V. Hoe veel mede-klinkers zyn'er, en welke zyn deze?

A. Twelf: en zyn deze naer-volgende, *be, ce, de, ge, je, ka, pe, qu, te, ve, dobbel-u, zeta.*

V. Waerom worden deze mede-klinkers genoemd?

A. Om dat dat sy niet doór zig-zelfs, maer doór de hulpe van de klinkers laeten hooren, en ook, om dat den klinker naer oft achter gehoort word.

Opworpsel. De *klinkers* zyn zes, de *halve-klinkers* zeven, die maeken saemen derthien; en twelf *mede-klinkers*, zyn te samen 'vyf-en-twintig, en in den voórigen *Abé* staen'er zes-en-twintig; zoo is't een, oft ander valsch.

De reden hier van is, dat de *h*, die in den voórigen Abé staet, onder deze dry soórten niet gevonden word.

V. *Waerom dat?*

A. Want sy is nog *klinker* nog *halven-klinker*, nog *mede-klinker*.

V. *Wat is sy dan, en waer toe dient sy?*

A. Alleenelyk eene aspiratie ofte ophaelinge uyt de borste, dat is dat woórd, daer de *h* voór staet, moet uytgesproken worden met het ophaelen des adems uyt de borste: ende dient bezonderlyk om onderscheyd te maeken tusschen veële woórden, die zonder deze de zelve uyt-spraeke zoude hebben. Zal hier van eenige voórbeelden laeten volgen. *Helle*, daer de kwaede gaen; *elle*, daer men mede meét: die willens met een *elle* meét, die te kort is, zal in *de helle* gaen: *haen*, van de kiekens; *aen*, het teeken van dativo:den *haen* behoort *aen* Peeter: *huyd*, menschen, oft beesten vel; *uyt*, prepositie ofte voórstellend woórd: het vleesch is *uyt* de *huyd*: *akker*, die hout hakt; *akker*, die men bebouwt: dezen *hakker* bezaeyt nu diën *akker*: *hout*, om te branden; *oud* van jaeren: dit klyn *hout* is zoo *oud* als dat groot: *haelen*, iet gaen haelen; *aelen*, visschen: sy moeten die *aelen* gaen *haelen*: *haes*, wilde beest; *aes* voedzel; het *aes* en zal den *haes* niet naer-loopen: *haeken*, verlangen; *aken*, eene stad: wy *haeken*, om tot *aken* te zyn: *halle*, stad oft borgt; *halle*, daer men iet verkoopt; *alle*, al-te-mael: tot *halle* in de vleesch *halle*, vind men *alle* soórten van vleesch: *hals* van eenen mensch; *als*, als wanneer: *als* ik dit op mynen *hals* heb, ben ik genoeg gelaeden: *hebbe* ik hebbe: *ebbe*, vloed: en ik *hebbe*, den *ebbe* gezien: *heche* van een mes; *echt*, de trouw: *heer*, die eenen heer is; *eer*, die men imand aendoet: *aen* diën

10 *Fondamenten ofte Grond-regels*

beer moet men eer bewyzen : want groote *beeren* moet men altyd eeren : *heffen*, opnemen ; *effen*, dat glad is: gy moet diën *effen* steen *heffen*: *herten* van menschen , of dieren ; *erten* om te eten : daer is een groot onderscheyd tusschen onze *herten*, en *erten*, die men eet : *hey*, kruid , dat op de heyde groeyt ; *ey*, dat van de kiekens komt : op de *hey* heb ik een *ey* gevonden : *hof*, daer men bloemen in plant ; *of* : sluyt de deure toe , *of* de kinders zullen in den *hof* loopen : *hondert*, getal ; *onder't*, ivers' onder : *onder't* hout liggen wel *honderd* steenen : *hoog*, dat verheven is : *oog*, daer men doôr ziet : zoo *hoog* als myne *oog* konde beryken : *hopen*, betrouwen ; *open*, ontsloten ; wy *hopen* dat de poorte zal *open* zyn : *huer* van een huys , of land ; *uer* van den dag : op die *uer* is myne *huer* ingegaen : *hueren*, een huys ; *ueren* van den dag : ten thien *ueren* zal ik dat huys gaen *hueren*: en meer andere diergelyke.

V. *Wat maekt men van klinkers ofte vocaelen ?*

A. *Diphthongen en Triphthongen.*

V. *Wat is eene Diphthonge ?*

A. Twee verscheyde *klinkers* in een woôrd , oft syllabe , die te saemen maer eenen klank geven.

V. *Zegt my eenige van deze ?*

A. ay , in kaye , enz.	eu , in beul , enz.
au , gauw , enz.	oe , in goed , moed , enz.
ae , in gaen , staen , enz.	ou , in goud , mout , enz.
ey , in kley , mey , enz.	uy , in vuyl , kuyl , enz.

V. *Wat zyn Triphthongen ?*

A. Dry verscheyde *klinkers* in eene syllabe , oft woôrd , die te saemen maer eenen klank hebben.

V. *Noemt eenige van deze ?*

A. aey , in kaey , enz.	oey , in moeyte , bloeyen ,
iu , in nieuw , enz.	groeyen , enz.

II. HOOFD-DEEL.

Van de uytſpraek der Letters.

Van de Letter A.

V. **W** *At klank heeft de Letter a?*

A. **W** Een en eygen harden klank, als men in de volgende woorden kan hooren, *lat, mat, rat*: maer zoo daer eene *e* by-gevoegt word, verliest sy een weynig deze hardigheyd, ende de *e* maekt van *lat, laet, van mat, maet, van rat, raet*: zal hier van noch eenige laeten volgen; op dat den Leerling wat te spellen vinde, ende doór het dikwils herhaelen, het verschil van dezen klank hem te beter in de gedachten blyve.

kat, kaet.

van, vaen.

bal, bael.

mal, mael.

bad, baed.

ban, baen.

man, maen.

dat, daet.

dal, dael.

al, ael.

gat, gaet.

bas, baes.

kas, kaes.

hak, haek.

nar, naer.

zat, zaet.

val, vael.

wal, wael.

kap, kaep.

nam, naem.

nat, naet.

ram, raem.

zal, zael.

wan, waen.

Nora: De Hollanders gebruyken in sommige woorden, als *daer, waer, naer*, enz. in plaets van de *e*, noch eene *a*, en schryven aldus *daar, waar naar*, enz., maer dit is buyten onze Tael, en zegge dit alleenelyk tot gemak der gene, die somwylen Hollandsche schriften, oft boeken lezen.

Van de Letter B.

V. **W** *Wat klank heeft de Letter b?*

A. **W** *Wat zachter dan de p*; men zal uyt de volgende woorden zeer lichtelyk het verschil kunnen bemerken.

12 *Fondamenten ofte Grond-regels*

Bad , pad.	bellen , pellen.
bot , pot.	boort , poort.
but , put.	baert , paert.
bokken , pokken.	billen , pillen.
bannen , pannen.	bylen , pylen.
bakken , pakken.	bek , pek.
baer , paer.	banden , panden.
buyten , puyten.	bael , pael.
binnen , pinnen.	bak-huys , pak-huys.
ben , pen.	bass n , passen.
beër , peër	bolleken , polleken.

Van de Letter C.

V. *Wat klank heeft de Letter c?*

A. Den eygen klank van de *c*, is wat harder dan de *s*, als in *vercieren*, enz.; maer zoo de zelve een woörd, oft een syllabe begint, ende gevolgt word van eene van deze letteren, *a*, *l*, *en*, *o*, *u*, ook zoo sy op het eynde van eenig woörd, oft syllabe komt, heeft sy den klank als de *k*; doch men behoort de zelve in deze gevallen nooyt te gebruyken, maer de *k*; mits de *c* hier niet dan eenen aengenomen, ende de *k* eenen eygen klank heeft.

V. *Of ik dan schreef; const, cranc, comen, camer, carolus, catharina, enz. zoude dit kwalyk zyn?*

A. Ja: en men moet schryven, *konst, krank, komen, kamer*, enz.; uytgenomen *carolus* en *catharina*. enz.

V. *Waerom aen deze, en niet aen de andere; daer sy nochtans den zelve klank hebben?*

A. Om dat *carolus* ende *catharina*, enz. naemen zyn, die uyt andere Taelen voortkomen.

V. *Mag ik dan alle naemen van dusdanigen klank met eene c schryven?*

A. Ja: als de zelve uyt andere Taelen voortkomen, als ook vele andere woorden, voort-

komende; zoo gezejd is, uyt andere Taelen, en die in de zelve met eene *c* geschreven worden, als *consenteéren*, *contractéren*, *constant*, *sachetéren*, *vocael*, enz.; doch diergelyke oneyge woorden behoort men in de nederduytsche Tael niet te gebruyken.

Als de *c* voór eene *b* komt, zoo heeft sy met de *b* te samen den klank als eene *g*, die men met eene ophaeling uyt de borste uytspreekt, als in *china*, *doch*, *noch*, *lagchen*, enz.

Misschien zoude imand mogen zeggen, dat in het woord *christelyk* de *ch* niet als *g*, maer als *k* uytgesproken word. Maer ik zeg daer tegen, dat het woord *christelyk* voortkomt van *Christus*, ende vervolgens geen oprecht nederduyts woord is; als ook het woord *charitaet*, en meer andere.

V. Maer ik hebbe bemerke, dat gy in alle de woorden, die men gewoo is te schryven met *ck*, de *c* daer uytlaet; welke is de oorzake daer af?

A. Om dieswille, dat dit nooyt gevalt, dan in't eynde van eenig woord, of syllabe, alwaer, zoo ik boven gezejd heb, de *c* den klank heeft als *k*; en vervolgens, zoo men de *c* voór de *k* stelt, is als of'er twee *kk* stonden: want zoo ik in eenig woord, als in *stuck*, in de plaetze der *c*, eene *k* stelde, schryvende *stukk*, laete aen uw eyge oordeel, of dit zoude goed wezen.

Van de Letter D.

V. Wat klank heeft de Letter d?

A. Wat zachter dan de *t*; zoo men uyt de volgende woorden gemakkelyk zal kunnen onderscheyden.

dieren, dieren.	droef, troef.	dapper, tapper.
den, ten.	dal, tal.	dol, tol.
dyk, tyk.	dak, tak.	dam, tam.
doen, toen.	deelen, teelen.	ducht, tucht.

Van de Letter E.

V. Wat klank heeft de Letter e ?

A. Als in *te*, *ne*, *me* : maer zoo'er twee *ee* staen , hebben sy den klank doôr malkanderen als in *een*, *twee*, *teer*, *keer*, *weenen*, enz.

V. Hebben de twee *ee* by malkanderen staende, altyd den den zelyven klank ?

A. Neen : want somtyds worden sy hard uytgesproken , als in *heeft*, *veel*, *keel*, enz. en somtyds als *ei*, als in *weêrdig*, *keêrs*, enz.

Redéneringe over de twee ee by malkanderen staende , ende de teekens , die men tot de zelve moet gebruyken.

Sommige zeggen , dat wy in onze Nederduytsche *Spel-konst* geene teekens en hebben , nog geene en behoeven , zelfs geene en mogen gebruyken ; alleenelyk zeggende , om dat men die vooôr dezen nooyt gebruykt heeft. Hier op zeg ik : eer de drukkerij gevonden wierd , had men nooyt gedrukt ; mogt men daerom niet drukken als die gevonden was ? Zoude men wel eene Tael konnen aenwyzen , die geschreven wordt zonder teekens ? Wacrom zoude onze Nederduytsche daer meer moeten van ontbloot wezen , dan eenige andere ; daer ik kan goedmaeken , dat wy de zelve zeer noodig hebben ?

Het is zeker , dat den klank van *weer* , die men doôr't werken in de handen krygt ; *wêr* , tyd ; en *wêrd* , van *wêrde* zyn , alle dry vericheyden is : zoo men nu geene teekens gebruykt ; hoe zal men die onderscheyden ? Het is waer ; men zoude my konnen zeggen , dat men *wêrd* ook met eene *e* ende *i* kan ichryven. Dit staen ik toe : maer hoe zal men onderscheyd maeken tusschen de andere twee woôrden , die malkanderen het aldernaest gelyken , zoo daer geen

teeken op staet? Ik wete daer geen en anderen middel toe.

Daerom stelle ik dan vast, dat men op eene van de twee *ee*, die hard moeten uytgesproken worden, als in het gezeyd woord *weer*, dit teeken *é* behoort te stellen; en op eene van de twee *ee*, die als *ei* moeten uytgesproken worden, dit teeken *ê*: zal hier van ider in't bezonder eenige woorden laeten volgen.

Twee ee, die den klank doór malkanderen hebben.

Meer, geen, heel, een, feest, vee, teeken, verdeelen, leeren, vermeerderen, wanneer, leem, zeem, zeer, heer, teenen, been, leenen, meest, bleek, breed, kleed, reep, zeep, reede, heet, leet, vreed, mees, vleesch, zeel, steen, eer, schreeuwen, zee, sneeuw, beest, heerschen, deeg, vreezen.

Twee eé, die den klank hard hebben.

Heeft, geeft, leeft, weeft, zweeft, weeft, steelt, meel, smeel, kleelt, beelt, dreef, schreef, bleef, gedweegzaam, sleet, meel, beek, streek, streep, pleegt, neemt, beweegt, beer, eet, speet, speelt, kweelt, beeld, geel, gebleet, kaek-smeel, speen-kruyd, spleet, spreekt, preekt, steel, breekt, steeg, weefzel, geweerdert, neerlandert, weert-wolf, heef-deeg, scheen.

Twee eê die den klank als ei hebben.

Smeert, peersch, peeren, scheer-mes, veerse, beer, meer, keers, peerd, steert, weerdig, rechtveerdig, teerling, veerdig, geerne, neerstig, meert, verteert, deerlyk, geleert, keerne, meerle, meermine, zweeren, geweer, gezweer.

Nu volgen noch eenige woorden, die niet dan door het geluyd-teeken onderschreyden worden.

Leer, daer men opklimt; *leër*, daer men schoenen van maekt. Het *leër* hangt op de *leer* te droogen. *Deel*, van eenige zaeke: *deél*, plank. Gy moet my een *deel* van die *deél* geven. *Leest*, daer men schoenen op maekt: *leést*, in eenen boek lezen. Als gy *leést*, dan moet gy uwen *leest* wech leggen. *Week*, dat niet hard is: *weék*, zeven dagen. Het *week* weder heeft met de *weék* begonst. *Keeren*, omdraeyen; *keèren*, met den bessem. *Keert* uwen bessem om, en *keért* dan. *Scheél*, van eenen pot: *scheël*, die het gezicht verdraeyt heeft. Hy ziet zoo *scheél*, dat hy het *scheël* niet ziet. *Pees*, van de kaerten: *peés*, van eenen boóg, De twee kaerten, die op de *peés* liggen, maeken eene *pees*.

Hoe zoude men ook onderscheyden, zoo wy gene teekens mogten gebruyken, de woorden *bezien*, iet *bezien*, ende *beziën*, vruchten om te eten?

Daer toe zal ik dit teeken *ë* gebruyken, het welk geen klank, nog veranderinge aen de *e* geeft; maer alleenelyk dient om de syllaben te scheyden, maekende van eene syllabe, twee, als aen de gezeyde woorden te zien is: *bezien*, iet *bezien*, heeft maer twee, ende *beziën*, vruchten, heeft dry syllaben; ende worden nochtans beyde met de zelve letteren geschreven; zoo dat ik dit teeken ten uysterste noodig oordeele aen alle syllaben, die men doôr malkanderen zoude kunnen uytspreken, ende nochtans gescheyden moeten zyn: als, *beërven*, *geëten*, *geëert*, *geërft*, *beëden*, *geëcht*; *peën*; *diën*, *ontëeren*, *ontëerven*, enz.

Van de Letter F.

V. Wat klank heeft de f ?

A. Wat sterker dan de v , als men in de volgende woorden zal kunnen bemerken.

Fael, vael.	feyl, veyl.	fis, vis.
fel, vel.	fiel, viel.	fits, vits.

Van de Letter G.

V. Wat klank heeft de g ?

A. Als in gaeven, Godt, goed, enz.

Den uytleg van de h is gedaen hier vooren blad zyde 8.

Van de Letter I.

V. Wat klank heeft de i ?

A. De i is twee-derlye, te weten: i klinker, ende j mede-klinker.

V. Wat klank heeft dan de i klinker ?

A. Als in iver, ider, wit, enz.

V. Wanneer word de j mede-klinker, en wat klank heeft sy alsdan ?

A. Als de zelve eenig woord, oft syllabe begint, ende van eenigen klinker gevolgt word: en heeft alsdan den klank als in jaegen, bejegenen, joden, jousfrouw, enz.

Bemerkt, dat hier in zeker eene uytneminge is in iet, alwaer de i een woord begint, ende van eenen klinker gevolgt word, ende niet-teenstaende dit, klinker blyft. En heb tot noch toe maer deze uytneminge gevonden.

Van de Letter K is gemeld sprekende van de C.

Van de Letters L, M, ende N.

V. Wat klank hebben de Letters, l, m, ende n ?

A. Als in lat, mat, nat; let, met, net, enz.

Van de letter O.

V. Wat klank heeft de o ?

A. Als in oven, tot, mot, enz.; maer zoo'er twee oo malkanderen volgen, nemen sy

te saemen den klank by-na als *oi*; de volgende woorden zullen dit aenwyzen.

Lot, loot.	dop, doop,	pot, poot.
bot, boot.	kop, koop.	ros, roos.
bom, boom,	lof, loof.	vos, voos.
dod, dood.	lok, look.	om, oom.
dof, doof.	los, loos.	rok, rook.

V. Twee *oo*, *malkanderen volgende hebben die altyd den zelyven klank?*

A. Neen: want moeten somtyds hard uytgesproken worden, als in *voôr*, *doôr*, enz.; wanneer men de tweede *o* behoort te teekenen met dit teeken *ô*. Zal hier van idere soôrte wederom eenige woorden laeten volgen.

Hoog, droog, oogen, schoon, toon, boon, room, schroom, droom, brood, groot, bloot, doos, loopen, koopen, loon, nood, oosten, oogst, root, room, toom, zoo, woon, boot, broos, hoofd, hoort, moor, floor, moorden, ook, look, oor, poort, poot, rood.

Nu volgen, die men moet teekenen.

Bloôs, doôr, doôlt, goôt, hoôp, kroôp, noôrden, oôtd, moôlsch, soôrten, stoôf, voôr, oôrlog, oôrdeel, oôrlof, zoôl, zoôp, schoôl, woôrd, bekoôrt, geboôrte, schoôrsteen, doôr, beloôft, geloôft, boôg, abrikoôs, koôt, doôrne, joôd, toôr.

Deze naervolgende zyn gelyk in spelling, en worden alleenelyk doôr het teeken op de *ô* onderscheyden.

Kool, vrucht om te eten; *koôl* die men doet branden. Op eene *koôl* kan men geene *kool* koken. *Nood*, in nood zyn; *noôt*, die men kraekt en eet. Noch is men blyde, als men in den *nood* eene *noôt* vind. *Schoot*, op den schoot zitten; *schoôt*, schieten. Op syne moeders *schoot* zittende;

schoot hy eenen haes. *Schoof*, van schuyven, *schoof*, eenen bondel van graen. Ik *schoof* niet voor dat mynen *schoof* gebonden was. *Boog*, hoogen; *boog*, om te schieten. Hy heeft mynen *boog* zoo sterken *boog* gegeven, dat hy daer doer gekraekt is. *Geloof*t, iet gelooven; *geloof*t, iet pryzen. Hy *geloof*t dat die zegt, *geloof*t zy het Alderheyligste Sacrament, veertig daegen Aflaet verdient. *Hoop*, berg; *hoop*, betrouwen. Ik *hoop*, dat hy over dien *hoop* niet zal vallen.

Van de Letter P.

V. Wat klank heeft de p?

A. Wat harder dan de *b*, zoo men uyt de woorden, die by de *b* gevoegt zyn, kan hooren. Maer zoo sy van eene *h* gevolgt word, neemt sy met de *h* te saemen, den klank als *f*; maer gevalt gemeynelyk in onevgene woorden, oft naemen, die uyt andere Taelen voortkomen, als in *Philippus*, *Philosofph*, *Propheet*, enz., en moeten gelezen worden als *filippus*, *filosof*, *profet*, enz.; en twyffele zelfs, of men in onze Taele wel een oprecht woord zoude vinden, waer in de *p* aldus doer eene *h* gevolgt word.

Van de Letter Q.

V. Wat klank heeft de q?

A. De *q* kan nooyt zonder de *u* gebruykt worden, en daerom dient gevraegt wat klank *qu* hebben.

V. Wel wat klank hebben dan de qu?

A. Als *kw*: my dunkt dat de *q* geene letter van onzen Abe behoorde te wezen; alzoo wy in de plaetze van *qu*, altyd de *kw* kunnen gebruyken, wel-te-verstaen, in alle onrechte nederduytsche, woorden, als by voorbeeld, *quaede* kan men schryven *kwaede*; *quam*, kan men schryven *kvam*, enz.; maer die te laeten voor de Latynen, Fransche, ende andere.

die geene k gebruyken ; niet te min , laet een-
 nder tyne gezindheyd daer in volgen.

Van de Letter R.

V. Wat klank heeft de r ?

A. Als in raed , reddens , rieken , verre , enz. ;
 en word altyd als met een gescher de tonge
 uytgesproken.

Van de Letter S.

V. Wat klank heeft de s ?

A. De s is twee-derlye , te weten : s hard ,
 en s zacht.

V. Wanneer is de s hard ?

A. Zoo de zelve eenig woord , oft syllabe
 begint , als in salaet , schryven , enz.

V. wanneer is sy zacht ?

A. Als sy in't midden , of op't eynde van eene
 syllabe komt , als in disch , visch , was , zelfs , enz.

Ook behoort men in't schryven acht-te-
 nemen , dat men de s hard lang maeke , en de s
 zacht , kort.

V. Ik vinde nochtans veële woorden ende syllaben,
 in verscheyde Boeken ende schriften die den klank
 zacht hebben , ende niet tegenstaende met eene s hard
 geschreven worden , als zelden , steden , souden ,
 enz. hoe komt dit ?

A. Ik wete waer te zyn 't gene gy zegt ; maer
 die zoo schryven misschen : want deze , ende
 diergelyke woorden , behooren niet met eene
 s , maer met eene z geschreven te worden ,
 als zelden , zieden , enz.

Redeneringe aengaende de s hard , ende de z.

Veële zyn'er , die geen onderscheyd maeken
 tusschen de s hard , ende de z al-hoe-wel
 het verschil zeer groot is. De eerste syllabe
 van suiker word hard uytgesproken , en de
 eerste syllabe van zuigen , word zacht uytge-
 sproken ; zoo ik nu deze woorden beyde met

eene *f* schryve, waer aen zal men, be-
zonderlyk de leerlingen, deze eerste syllaben kunnen
onderscheyden; ook zoo men aen die, en dier-
gelyke woorden, oft syllaben geene *z* moet
gebruyken, zoo zegge ik, de *z* gansch onnoodig
te wezen in onzen *Abé*; zegge ook, dat men
alsdan met de *f* doet wat men wilt, die dan
hard, dan zacht doende klinken; na syn
believen.

Daerom dan besluyt ik, dat men alle woorden,
ende syllaben, die den klank zacht hebben, als
het gezeyd woord *zuygen*, ende de woorden
zien, *wezen*, enz., behoort met eene *z* te schry-
ven; ende dat men de woorden, die den klank
hard hebben, als het gezeyd woord *suyker*,
ende andere, behoort met eene *f* te schryven:
zal hier van ider soorte eenige woorden la-
ten volgen.

woorden, die men met eene f moet schryven.

Salaet, sammelen, fargie, sedert, sommige,
simpel, solfer, sober, saemen, soorten, per-
soonen, lokken, fabel, simmen, felder, sul-
ker, sussen, enz.

De *f* van eene van deze volgende letteren
gevolgt zynde, is altyd hard, *c, l, m, n, g, t.*
woorden, die men met eene z moet schryven.

Zee, zeem, zeel, zeep, zoo, zoom, zoner,
zael, zaer, zal, zacht, zeker, zoet, zeven,
zien, zot, zonder, zaegen, zaeden, zoeken,
ziften, zuchten, zuylen, zingen, zat, zittig,
zieden, zaedel, vreezen, wezen, dezen,
langzaam, deugdzaam, zeldzaam, zinnen.
ziel, zeggén, lezen, gezond, enz.

Vinde ook zeet goed, dat men de voór-nae-
men *syn*, *syne*, *synen* *sy*, met eene *f* schryve,
om die te onderscheyden van de woorden *zyn*,

23 *Fondamenten ofte Grond-regels*
zynde, zy, zyt, de welke alle voortkomen van
wezen.

V. waer aen zal ik weten wanneer dit voornaemen zyn ?

A. Zoo daer iet op volgt, het gene aen imand toebehoort, als by voórbeeld: *synen hoed*, *syne schoenen*, *syn huys*, enz., ook als men in de plaetse van *syn*, *syns*, *synen*, kan stellen *myn*, *myne*, *mynen*, als in *synen mantel*, ik kan ook zeggen, *mynen mantel*; *syne goederen*, ik kan ook zeggen, *myne goederen*; *syn kleed*, ik kan ook zeggen, *myn kleed*: zoo dan, *synen aen hoed*, *syne aen schoenen*, *syn aen huys*; en *synen aen mantel*, *syne aen goederen*, *syn aen kleed*, zyn alle voornaemen, en moeten met eene *s* geschreven worden.

V. Maer hoe zal ik nu weten, wanneer het woórdeken sy voornaem is ?

A. Als het eene persoone beteekent; als in den volgenden zin, *sy* heeft my gezeyd. Naer dat *sy* my dit gegeven had. Hier beteekent *sy* eene persoone: want ik zoude ook kunnen zeggen: Catharina heeft my gezeyd. Naer dat Anna my dit gegeven had.

Van de Letter T.

V. wat klank heeft de Letter t ?

A. Wat harder dan de *d*, zoo wy, van de *d* sprekende, aenmerkt hebben: maer in veële onechte woórden heeft sy den klank als een sterke *s*, als in *conditie*, *exercitie*, *recreatie*, enz.

Van de Letter V.

V. wat klank heeft de Letter v ?

A. Wat zachter dan de *f*, zoo wy, van de *f* sprekende, ook aenmerkt hebben.

Van de Letter U.

V. wat klank heeft de u ?

A. Als in *ueren*, *dueren*, enz.; maer zoo daer

eene *e* voôr komt, verliest sy een wynig haere hardigheyd, en maekt van

dueren, deuren.

gebueren, gebeuren.

kneren, keuren.

bul, beul.

dun, deun.

kus, keus.

schueren, scheuren.

nues, neus.

vrucht vreugd.

ducht, deugd.

Van de Letter W.

V. wat klank heêft de w ?

A. Als eene *u*, die men langzaam uytspreekt; want zoo men eenig woôrd, als het woôrden *wie*, met eene *u* schryft, en die langzaam uytspreekt, als *u-ie*, zal den zelve klank hebben.

Van de Letter X.

V. wat klank heêft de x ?

A. Beginnende een woôrd, heêft sy den klank als eene sterke *f*, als in *xaverius*; maer komende in't midden, oft op't eynde van een woôrd, heêft sy den klank als *ks*, als in *xerxes*: maer meyne niet, dat men oprechte nederduytsche woorden vind, waer in men de zelve behoort te gebruyken.

Van de Letter Y.

V. wat klank heêft de y ?

A. Als in *sy*, *gy*, *wy*, *hy*, *tyd*, *verblyd*, enz.; maer in de onechte woôrden word sy dikwils als *i* uytgesproken, als in *syllabe*, leest *fillabe*, *porphyrus* leest *parfirus*, enz.

Van de Letter Z.

V. wat klank heêft de z ?

A. Wat zachter dan de *f*, zoo ik, van de *f* sprekende, breeder beschreven heb.

III. HOOFD-DEEL.

Van de Syllaben ende woorden.

V. **W** At bedied syllabe?

A. **Syllabe** is een grieks woord, en beteekent *saemen-vatting* ofte *Letter-greep*.

V. *wat is eene syllabe?*

A. 't Is eene, oft meer letteren, wordende te saemen uytgesproken, maekende somwylen een geheel, somwylen een deel van een woord.

V. *Zegt my eenige syllaben, die een geheel woord uytmaeken?*

A. Wat, wilt, gy, dat, ik, u, laet, zien.

V. *Zegt my eenige syllaben, die een gedeelte van een woord uytmaeken.*

A. Be-tee-ke-nen; want deze vier syllaben maer een woord uytmaeken.

V. *wat is een woord?*

A. Eene, oft meer *syllaben*, die ider, oft te saemen iet beteekenen, als *brief*, *woord*, *Vaderlyk*, *Adam*, enz.

V. *wat verskil is'er tusschen woorden ende syllaben?*

A. Dat de *syllaben* van letters, ende de *woorden* van *syllaben* gemaekt worden: ook dat een woord altyd zeker iet beteekent, ende eene *syllabe* maer somtyds; en als het gevalt dat eene *syllabe* iet beteekent, sy dan niet alleen *syllabe*, maer ook *woord* is.

V. *Zyn'er geene naemen om de woorden van een, twee, dry, oft vier syllaben te onderscheyden?*

A. Ja: men noemt de woorden van eene syllabe, *Monosyllabe* ofte *een-ledig-woord*; die van twee syllaben, *Dissyllabe* ofte *twee-ledig-woord*; die van dry, syllaben *Trissyllaben* ofte

dry-ledig-woord; die van meer dan dry syllaben,
Polosyllabe ofte veel-ledig-woord.

Zal hier van idere soorte in't bezonder
veele woorden laeten volgen.

Monosyllaben ofte een-ledige-woorden.

Abt	bont	dom	gans	hand	key	lak
acht	boord	domp	gast	held	kind	lam
aep	boort	doof	geest	helm	kist	land
ampt	boos	doorn	geld	hemd	klad	lap
arm	boot	dood	geest	herst	klaer	last
bad	borg	dorp	gesp	hik	klam	leer
bael	borst	dorst	gicht	hiel	kleed	leem
baerd	bosch	draed	godt	hoed	kley	lek
baes	bot	draeft	goed	hoek	kloek	lief
bal	bouw	draek	golp	hooy	klok	lint
balk	braem	dras	gom	hond	klop	locht
band	brand	drank	gort	hoofd	klyn	lof
bank	brood	droef	goud	huys	knaep	loof
bek	bruyn	duyf	gragt	jacht	knie	look
bed	brug	duyn	graed	jaer	knoop	loot
bel	bruyt	duyt	graef	jak	knop	lot
berg	bult	dwaes	graet	jeugd	koe	luys
beul	buyk	echt	graen	jicht	koek	maen
bier	buyt	eerst	graf	jok	koel	man
blad	deel	feest	gras	jong	kok	mast
blau	deél	fiel	greep	kaek	kolf	melk
blek	deugd	flus	groen	kael	konst	mes
blind	ducht	flauw	groes	kalf	korst	mest
bloed	duer	fluyt	grof	kalk	koft	mey
bloem	dik	froey	grond	kam	koud	mier
blok	dief	fruyt	groot	kant	kraes	mist
blond	dinst	fyn	gruys	kaes	kramp	moed
boek	diep	gal	haek	kap	kriek	mol
boom	ding	galg	haest	kat	kruyd	mond
boon	doek	galm	half	kemp	kruyn	moer
boer	doel	gang	ham	kerk	kruys	muer

muys	pap	ring	stael	teen	volk	wol
nacht	peerd	roest	staf	teer	vonk	wolf
naeld	pek	ruyt	stal	tin	vorst	wolk
naet	pels	faey	stam	tong	vragt	wond
naem	peys	schaef	steel	traeg	vraeg	woon
nat	pier	schael	steen	turk	vraek	worm
neef	pint	schaep	stoel	tyn	vremd	worft
nest	ploeg	schat	stof	twist	vroeg	wyn
net	pluyrn	scherp	stok	tyd	vuer	ys
neus	pond	schild	stoop	vaek	vuyt	zaeg
nier	prins	schip	straet	val	wacht	zaek
oogst	pruym	schout	straf	valsch	wael	zael
oôrd	puyt	schrift	stram	veld	waerd	zal
oost	pyl	schrik	strand	veyl	wasch	zalf
pracht	pyp	snaek	strik	vink	wech	zat
pad	raef	spek	stroo	visch	weg	zee
pael	raep	spel	strop	vlasch	worw	zerp
paer	ram	spot	stuer	vlieg	west	zeyl
pak	rat	spraek	stryd	vloed	weth	ziek
palm	reep	spreuk	tael	vloer	wiel	ziel
pan	reus	spruyt	tak	vloo	wild	zift
pand	riep	stad	tand	voet	wind	zoom

Disyllaben ofte twee-ledige-woorden,
verdeylt in syllaben.

a bast	aer dig	bak ker	bid der
ach ten	aerd-muys	bar voers	biech ten
ach thien	aes-zak	blaes-balg	big gen
ach ter	a luyn	bal last	blut zen
ak ker	an ker	ban nen	bo dem
a dem	ant woord	be drog	boe del
aen beeld	asch-dag	be gryp	boe ten
aen dacht	a zyn	be kwaem	bol sters
a pril	a vond	be leeft	bor ger
aen zicht	a juyn	bes sem	bo ter
aen was	baeden	bey aert	bou wen
aer de	bae ren	bey tel	bra bant

brae den	ge buer	jam mer	ko per
brae ken	ge drocht	i der	ko ren
bril len	ge loof	inkt-pot	kouf sen
broe der	ge luk	jo den	krab be
brou wen	ge luyt	jong-man	kref ten
brug ge	ge recht	kak-huys	kreu pel
bruy loft	ge rief	kaer ten	kry ten
buy gen	ge rucht	kaet zen	kuy per
buy ten	ge wicht	ka mer	la ken
cie raed	ge wis	kam pen	land-kaert
chris ten	ge zang	kan ker	lee raer
dan ken	ge zant	kar per	le pel
dif tel	ge zicht	kaf teel	let ter
dob bel	ge zond	ke get	lic haem
doch ter	gie ten	kel der	lust-hof
do len	godts dinst	kem men	luy paert
don ker	godts huys	ker men	luy zen
dorf sen	griek sche	kers-dag	mach tig
daegen	grie ken	ker ven	maey en
draey en	groey en	ketel	mae len
drin ken	gul den	ket ter	maft boom
dron kaert	haef tig	keu ken	mut ze
duy vel	ha mer	key zer	meef ter
e del	han gen	kiek vorsch	me laetsch
ee re	han nen	kie ken	meu ken
el ders	ha ring	kie zen	mjd del
ee mer	he den	kippen	min naer
eng te	he mel	ki vit	mod der
fa bel	herder	klap pen	moe der
fak kel	heylig	kle ver	monf ter
fe nyn	hoen ders	kloof ter	mør gen
fon teyn	hoef ten	knob bel	mør tel
gan zen	hon dert	knod dig	mof sel
gast-huys	hon ger	kof fer	mof taert
gouw-dief	ho ning	ko ning	mun ter
ge bod	hoog tyd	ko nyu	na gel
ge brek	jaegen	koo per	neers tig

28 *Fondamenten ofte Grond-regels*

nes tel	pruy men	ta fel	waeg - spel
neus-doek	ra dys	ta pyt	wa pen
noen-mael	raed zel	tee ken	wa ter
oe ver	rid der	teêr ling	wal visch
ot ter	rim pel	tem pel	wer ver
om loop	roe de	tref ter	we zel
oor zaek	ruy ter	trom mel	we reld
ou ders	ros kam	vas ten	we ver
o ven	schry ver	ver ken	wyn gaett
pa pier	schaet zen	ver gift	wyn ter
pas ser	schan dael	ver hael	woe ker
peêr len	schel len	ver lies	ydel
pe gel	schel ling	ver lof	za del
pel len	schen ker	ver maen	ze den
pen nen	schim mel	veu len	ze gel
pen ning	scho fe	vin ger	zor gen
pe per	scho tel	vlam men	zil ver
pe ter	fleu tel	vleu gel	zal ve
plak kaert	slip pe	vlok ken	ziek te
pla dys	snoef ter	voer man	zol der
plaes ter	so ber	vo gel	zo mer
poe der	speel man	voor ken	zon dag
prach tig	spie gel	vry dom	zot ten
pre ken	sta pel	vy and	zie len
prief ter	stem me	waef fel	zit ten
prin ten	steun sel	waer heyd	zuyden

Trissyllaben ofte dry-le-dige-woorden.

ach ter klap	am bach ten	beêr ste ker
a bri koôs	a man del	berm her tig
a de lyk	ap pe len	be scher mer
aen ge naem	bal ling schap	be spie der
aen hang zel	ban ke roet	beu se laer
aen ley der	be de laer	boek druk ker
ak ker man	beêld sny der	boe rin ne
al ma nach	beêl de ken	bra ban det

bran de wyn	ke te nen	tand-keu ter
brief-drae ger	kof te lyk	tol le naer
chris te lyk	kleer-mae ker	vel-bloo ter
chris te nen	krae ke ling	ver drie tig
dank baer heyd	kruy de nier	ver gel ding
di a mant	leêr-tou wer	ver koo per
dienst veêr dig	leer meef ter	ver koo ping
dry vul dig	leet we zen	ver los fing
ech te nis	leer zaem heyd	ver ma ning
e del dom	lief te lyk	ver nieu wing
een paer lyk	lol le-pot	ver win naer
een zaem heyd	loo che naer	vlaen de ren
eer baer heyd	ma ke laer	vlif sin ge
eer weêr dig	me che laer	vo ge laer
eeu wig heyd	mer se nier	voôr-bid der
en ge land	me de cyn	uyt hang-berd
ey e ren	mif pe len	uyt zin nig
fruy te nier	munt-meef ter	waf scherf se
ga ley en	neêrf tig heyd	wafsch-mae ker
gar nae ten	nieuws gie rig	wa ter-pot
gast-ka mer	ni dig heyd	wee moe dig
ge hoor zaem	on der gang	weêr din ne
gel der land	ont fan ger	wif sel-brief
godt vruch tig	oor-rin gen	wy-wa ter
goud-fla ger	pa pe gaey	wil der nis
ham me ken	pa ra dys	wyn sté ker
hand-schoenen	pe ry kel	y del heyd
han de laer	peuze laer	y zer mael
harp-flae ger	plun de ring	zang-meef ter
her te lyk	pot-bak ker	zacht moe dig
her ber gier	re ke ning	ze de lyk
ho ve nier	ros kam mer	ze ker lyk
i ge lyk	scha mel heyd	zee-ve raet
jon ge ling	scherp zin ning	zeep-zie der
i ver zucht	schoen-lap per	ziel brae ken
ka bel jouw	sluyt-re den	zil ver-smid
kan de laer	steen ach tig	zin ne lyk

achterdenken
 achterhaelen
 achterklapper
 achtervolging
 aelbeziën
 aelmoessenier
 aenmerkelyk
 aenmoedigen
 aenkomeling
 aenschouwinge
 aenmerking
 aenstootelyk
 aenwakkering
 apostolisch
 apothéker
 arbeydzaemheyd
 avantuerlyk
 azynachtig
 baldadigheyd
 bangigheden
 bedervelyk
 bedriegelyk
 beëdigen
 beestachtigheyd
 begeêrlykheyd
 begraevenis
 behendigheyd
 behulpzaemheyd
 bejegenen
 beiveren
 benouwdheden
 beoôrlogen
 beplaeften
 beraedzaemen
 beschimmeling

beschuldiger
 bestandigheyd
 beweéglykheyd
 bezeevering
 bitterachtig
 blygeestigheyd
 blymoedigheyd
 boefachtigheyd
 boek-verkooper
 bokachtigheyd
 bombardering
 boosaerdigheyd
 borstel-winkel
 borze-snyder
 bourgondiën
 brand-stichtinge
 calabriën
 dankbaerheden
 denemarken
 dienstwilligheyd
 donkerachtig
 doôrluchtigheyd
 dryvuldigheyd
 edelmoedig
 eendrachtigheyd
 eerbiedigheyd
 eerweêrdigheyd
 etterachtig
 evennaesten
 eygenzinnig
 fabelachtig
 fonteyn-water
 gebrekelyk
 geesselinge
 geld-gierigheyd

geloof-weêrdig	lichtveêrdigheyd
genuchelyk	heffelykheyd
gerechtveêrdigt	lieftalligheyd
gespraekzaemheyd	mande-maker
gevoegelyk	marfeliën
glaze-maeker	mess.-maeker
godtsgeleerdheyd	moerbeziën
goedertierig	moeyelykheyd
goedgunstigheyd	moordadigheyd
hagel-steenen	moskoviter
hellebardier	morgend-sterre
heymelykheyd	naerkomeling
hoede-maeker	noodzaekelyk
hoofdbrekinge	olifanten
hoogmoedigheyd	onachtzaemheyd
hooveêrdigheyd	onbehoerlyk
inwendiglyk	onbermhertig
israëliet	onbeschaemtheyd
italiaensch	onbestandig
iverzuchtig	ontëeringe
kalkachtige	over-een-komst
kalkoenschen-haen	pekelachtig
kankerachtige	schemeringe
karbonade	scherpzinnigheyd
kastaniën	filesien
kelder-keuken	stilzwygentheyd
ketel-boeter	tegewoordig
ketel-trommel	vaddigheden
keurvorstendom	vasten-avond
klaerblykelyk	verbeteren
klynmoedigheyd	verbolgentheyd
koopmanschappen	verdoemelyk
koopvaerdye-schip	verdraegzaemheyd
kortborstigheyd	verduldiglyk
kostelykheyd	vergadering
lafhertigheyd	vergangelyk
langmoedigheyd	vergetentheyd

verhandelen	eygenzinnigheden
verholentheyd	flerecynachtig
verlaentheyd	genoegzaamheden
vermaekelyk	gesteltenisse
vermeerdering	goddeloosheden
verootmoedigt	hoogmoedigheden
verre-ziender	kinderachtigheyd
voórzienigheyd	kostelykheden
voórzichtigheyd	kwaedaerdigheden
vreédzaamlykheyd	kwakzalveryen
uytgelezen	laerdunkentheyd
uytverkoórne	lepel blaederen
waerschynelyk	lieftalligheden
wagen-maeker	medecyn-meester
weemoedigheyd	mishandelinge
wispeltuerig	napolitaensche
zabberachtig	onbedriegelyk
zachtmoedigheyd	onbehoorlykheden
zadel-maeker	onbeklimmelyk
aderlaetinge	onbescheydentheyd
adrianopelen	onbeschaemtbeden
aengelegentheyd	onbeschryvelyk
aenteekeninge	ongoddelykheyd
aenzienlykheyd	onvoórzichtigheyd
aenlokkelykheden	onvoórzienigheden
alderminnelykste	onvertroostelyk
arglistigheden	onveranderlykheyd
baldadigheden	onverwinnelyk
bedervelykheyd	slibberachtighe
behaeglykheden	trouwloosheden
belommeringe	verfoeyelykheden
boerveêrdigheden	vervillikomen
bewimpelige	uytwendigheden
bezeeveringe	wasch-blykerye
eerbiedigheden	zomerachtige
eeuwigduerende	zwaerhoofdigheden

Constantinopolitaensche-vrouwe.

Hier volgen de bezonderste Ryken ende Steden.

Adrianopelen	Hage	Nazareth
Aetrecht	Haerlem	Nederland
Aken	's Hertogen	Normandiën
Algiers	bosch	Norwegen
Antiochiën	Holland	Oostenryk
Antwerpen	Hongaryen	Parys
Barbaryen	Ierland	Polen
Belgrado	Jerusalem	Portugael
Bergen	Indiën	Praeg
Bohemen	Italiën	Pruyten
Brandenburg	Keulen	Regensborg
Bteda	Koppenhaegen	Roomen
Brittaniën	Leyden	Rotterdam
Bruggen	Loven	Siciliën
Brussel	Limborg	Spagnien
Bruynswyk	Lisbona	Straesborg
Castiliën	Londen	Steenbergert
Dantzik	Lombardyen	Sluys
Denemarken	Lottharingen	Slavoniën
Delft	Luxemborg	Schidam
Dordrecht	Luyk	Tartaryen
Duytsland	Lyons	Turkyen
Egypten	Malta	Valencyn
Engeland	Marceliën	Veneriën
Frankfort	Mechelen	Vlaenderen
Gelderland	Middelborg	Vrankryk
Gent	Milanen	Vriesland
'sGraven-haege	Moscoviën	Zeeland
Grenobel	Naemen	Zierkzee
Groeningen	Napels	Zweden
Hamborg	Nimwegen	Zwitserland

De gene die geërne de eygene naeme zouden spellen, hebben niet noodig de oude Letter-konst daer toe te gebruyken, maer alleenelyk des Almanack.

De twelf Maenden des Jaers.

Januarius	Mey	September
Februarius	Junius	October
Meêrt	Julius	November
April	Augustus	December.

De zeven dagen der Weke.

Maendag	Woonfdag	Vrydag
Dynfdag	Donderdag	Zaterdag.

Z O N D A G.

De Getallen.

1. een.	20. twintig.
2. twee.	21. een-en-twintig.
3. dry.	30. dertig.
4. vier.	40. viertig.
5. vyf.	50. vyftig.
6. zes.	60. zestig.
7. zeven.	70. zeventig.
8. acht.	80. tachtig.
9. negen.	90. negentig.
10. thien.	100. honderd.
11. elf.	200. twee-honderd.
12. twelf.	300. dry-honderd.
13. derthien.	400. vier-honderd.
14. veerthien.	500. vyf-honderd.
15. vyfthien.	600. zes-honderd.
16. zefstthien.	700. zeven-honderd.
17. zeventhien.	800. acht-honderd.
18. achthien.	900. negen-honderd.
19. negenthien.	1000. duyzend.

Van 't Romynsch Getal.

M. beteekent duyzend.	L. vyftig.
D. vyf-honderd.	W. en X. ider thien.
C. honderd.	V. vyf. Y. twee, leen
CIJ. dit ook duyzend.	IJ. dit ook vyf-honderd.

IV. HOOFD-DEEL.

Verfcheyde aenmerkingen.

Van de d ende t in 't eynde van een woörd.

V. **W** Elke woorden moet men met eene d, ende welke met eene t in't eynde fchryven?

A. De volgende, ende meer andere woorden, behoord men met eene d te eyndigen: brood, dood, hoofd, zweêrd woörd, lyd, enz.

Ende deze volgende met eene t.

Bot, kot, pot, rat, straet, groot, poort, enz.

V. Waerom die met eene d, ende deze met eene t?

A. De eerlte moeten met eene d in't eynde gefchreven worden, om diefwille dat men van de zelve, aldus gefchreven zynde, het meervoud kan maeken, met eenige letteren daer by-tevoegen, zonder andere te veranderen: als brood, daer en byvoegende, word brooden; dood, daer en by, word dooden; hoofd, hoofden; zweêrd, zweêrden; woörd woorden; tyd tyden; enz., het welk men niet zoude konnen doen, waer't dat men deze woorden met eene t eyndigde: want men niet kan zeggen, brooten, dooten, hooften, enz.

Aengaende de woorden eyndigende met eene t, hebben de zelve oorzaeke: want met eenige letteren daer by-tevoegen maekt men daer ook het meervoud af, zonder eenige andere te veranderen: als bot, daer ten byvoegenden, maekt botten; kot, daer en byvoegende, maekt koten; pot, potten; rat, ratten; straet, straeten; enz.

V. Maer wat wilt gy zeggen doer het woôrdeken meervoud?

A. Het gene meer als een beteekent, als brooden is in't meervoud, om dat men kan zeggen, twee, dry: vier, oft meer brooden; brood,

is in't eenvoud, om dat men nooyt meer dan een daer voôr kan stellen.

V. Nu heb ik u verstaen voôr zoo veel als deze gezeyde ende diergelyke woôrden aengaet; maer ik heb noch andere woôrden gevonden, die gy met eene *d* in't eynde schryft, ende niet in't meervoud kunnen gebruykt worden, als *word*, *scheyd*, *vind*, *enz.*, dan wederom andere, die gy met eene *t* in't eynde schryft, als *moet*, *laet*, *enz.*, waer aen zal ik deze kunnen onderscheyden?

A. Gy moet zien of in den *infinitivus* ofte oneyndig van die woôrden, eene *d* komt; ende aldan dat woôrd met eene *d* eyndigen: zoo daer geene *d* in komt, moet gy met eene *t* eyndigen: by voôrbeeld, den *infinitivus* ofte oneyndig van *word*, is *worden*, daer eene *d* in komt, daerom moet *word* ook met eene *d* op't eynde geschreven worden; ende zoo alle andere diergelyke. Den *infinitivus* van *moet*, is *moeten*, daer geene *d* in komt, ende daerom behoort men *moet* met eene *t* op't eynde te schryven.

V. Dit is nu goed voôr de gene, die deze *termeynen* van *infinitivus*, *enz.*, verstaen; maer kont gy my geenen anderen middel aenwyzyn, waer doôr ik die zoude kunnen onderscheyden?

A. Met daer voôr te stellen het woôrdeken *wy*, ende dit dan zeggen als of men bezig waere met de zaeke te doen, als *wy worden*; *wy scheyden*; *enz.*, daer nu eene *d* in komt, ende daerom moeten *word*, ende *scheyd*, ook met eene *d* in't eynde geschreven worden.

V. Maer of ik eene *t* in de plaetse der *d* stelde, zoude dit somtyds eenig verschil by-brengen?

A. Een groot verschil aen sommige woôrden: want *scheyd* komt voort van *scheyden*, en *scheyt*, van *scheyten*.

V. Ik heb ook bemerke, dat gy de woôrden

beschaemtheyd, onachtzaamheyd, enz., ook met eene *d* op't eynde schryft: waerom is dit?

A. Om dat men in't meervoud zegt, *beschaemtheden*, *onachtzaamheden*, enz., daer aldan ook eene *d* in komt.

Misschien zal imand my vraegen, waerom ik somtyds eene *d*, ende somtyds eene *t* op't eynde van een zelfde woord schryve; als in *geleerd* ende *geleert*; *geëerd* ende *geëert*, *bemind* ende *bemint*; enz.

Dan zal ik antwoorden, dat ik deze woorden, ende alle andere diergelyke, met eene *d* eyndige, als de zelve verandert kunnen worden, als *geleerd*; in *geleerden*; *geëerd*, in *geëerden*; *bemind*, in *beminden*; enz., by voôrbeeld: een *geleerd kind*; *geleerd* kan hier verandert worden in *geleerden*: want stelt in de plaetze van *kind*, *mensch*, zoo zal men moeten zeggen, *eenen geleerden mensch*; en zoo van de andere.

Ik schryve de voôrzeyde, ende diergelyke woorden, met eene *t* in't eynde, als de zelve niet kunnen verandert worden; als by voôrbeeld: *wy hebben dit kind geleert*; *dezen knecht is zeer bemint van synen Meester*; enz.; want hier konnen *geleert* nog *bemint* niet verandert worden.

Voôr de gene, die deze termeynen verstaen, zal ik zeggen, dat men deze gemelde woorden met eene *d* moet schryven, als het *adjectiva* zyn, ende met eene *t* als het *supina* oft *verba* zyn.

In welke woorden eene e naer eene a moet volgen.

V. *In welke woorden, daer in de a eene syllabe zoude kunnen eyndigen, behaort men eene e daer naer te stellen?*

A. In de volgende, ende meer andere woorden, *maeten*, *kracken*, *blaken*, *graeten*, *raepen*, enz.

V. In welke woorden moet men die ook stellen?

A. In laken, glaezen, enz.

V. Waerom in de eerste, ende niet in deze?

A. Om dat men van maeten, kraecken, graeten, blaeken, raepen, enz., kan zeggen, maekt, kraekt, graet, blaekt, raept, enz., waer in de e alsdan noodig is: want zonder de e waeren die mat, krakt, grat, blakt, rapt, enz.

Ende van de andere men niet anders zeggen kan, dan het eerste laken, ende het tweede glas, waer in geene e noodig is.

Wanneer g, ende wanneer ch in't eynde van een woord.

V. Wanneer behoort men g, ende wanneer ch in't eynde van eenig woord te schryven?

A. Alle woorden, die in't meervoud, oft in den *infinitivus* ofte oneyndig de leste syllabe met eene g begint, moeten ook met eene g eyndigen als *genoeg*: want dit komt van *genoegen*, daer eene g in komt; *zegt*, want dit komt van *zegen*; *eeuwig*: want men zegt *eeuwigen*; *eenig*: want men zegt *eenigen*; ende alzoo aen alle andere diergelyke.

De gene, die in het meervoud, oft in haeren *infinitivus* ofte oneyndig geene g hebben, ook die niet in 't meervoud kunnen gebragt worden, moeten met *ch* in't eynde geschreven worden, als *gezicht*, hebbende voôr't meervoud *gezichten*, daer de leste syllabe met geene g begint, ende daerom moet *gezicht* niet met eene g, maer met *ch* geschreven worden; *gekocht*, van *koopen*; *geacht*, van *achten*, enz., *doch*, *noeh* enz., de welke geen meervoud, nog *infinitivus* hebben.

In deze leste is eene uytneiming in *nog*: want *noch*, dat *meer* wil zeggen., als in: *geéft my noch geld*, moet men *ch*, en *nog*, het welk eene verloocheninge is, als in, *ik zal u nog het een*,

nog het ander geven, moet met g geschreven worden.

Vershil tusschen weg ende wech.

V. Wat verschil is' er tusschen weg, ende wech?

A. *Weg*, is daer men op gaet, en heeft voôr meervoud *wegen*.

Wech, is niet meer zyn; by voôrbeêld: als de brugge *wech* is, waer zal men over gaen? Men zal dan eenen anderen *weg* moeten nemen; maer zoo de brugge *wech* is, zal men daer over gaen.

Vershil tusschen slag ende slach.

V. Wat verschil is' er tusschen slag ende slach?

A. *Slag* komt voort van slagen, ende beteekent eenen *slag*, die men geeft met de hand, oft met eenen hamer.

Slach komt voort van geslachte, ende beteekent eene soôrte; by voôrbeêld: ik heb in een land geweest, daer men een ander *slach* van beesten vind.

Vershil tusschen toch, doch ende dog.

V. Wat verschil is' er tusschen toch, doch ende dog?

A. *Toch*, is eene smeekingende word gebruykt om iet met verlangen te vraegen ofte te verzoeken: by voôrbeêld: heylige Moeder Godts, wilt *toch* voôr my bidden: ik bidde u Myn-heer, laet ons *toch* gaen.

Doch, wilt zeggen *evenwel*; by voôrbeêld: al-hoe-wel het regent, ik zal *doch* gaen: al-hoe-wel myne schoenen noch sterk schynen te wesen, sy zullen *doch* haest verfleren zyn.

Dog, is eenen hond, ende heeft voôr meervoud *doggen*.

Vershil tusschen of, oft ende ofte.

V. Is'er eenig verschil tusschen of, oft ende ofte?

A. Ja, deze verschillen alle dry; *of* is zoo

veel gezeyd als *anders*, oft *zoo niet*: want zeggende: doet de deure toe, of de kinders zullen op de straete loopen: zoo kan men ook zeggen: *zoo* gy de deure *niet* toe doet, zullen de kinders enz., of zegt men ook in twyffeling: als by voôrbeêld: ik wete niet of gy komen zult.

Oft, wilt zeggen *eene van beyde*, by voôrbeêld: geêft my geld oft goed: tapt voôr ons bier oft wyn.

Ofte, wilt zeggen, dat de zaeke daer men van spreêkt, al-hoe-wel men die verscheyde naemen geêft, de zelve is: by voôrbeêld: ik heb geleert by den Koster ofte Meester van enz.: ofte wilt hier zeggen, dat het 't zelve is hoe men hem noemt, 't zy Koster, 't zy Meester.

Verschijs tusschen naer, nae ende na.

V. *Wat verschil is'er tusschen naer, nae ende na?*

Naer, beteekent achter, voôrby, oft *naer* dat de zaeke, daer men van spreêkt, geschied is: by voôrbeêld: ik zal gaen *naer* dat gy dit gedaen hebt: ik zal *naer* u gaen: dit wilt zeggen: ik zal achter u gaen, oft ik zal gaen *naer* dat gy vertrokken zyt.

Nae, beteekent *tot*: by voôrbeêld: ik zal *nae* Brussel gaen: men wilt hier niet zeggen, dat men achter Brussel zal gaen; maer, dat men *tot* Brussel zal gaen: wy moeten ons hert *nae* Godt stieren: dit wil zeggen: wy moeten ons hert *tot* Godt stieren.

Na, beteekent *volgens*: by voôrbeêld: wy moeten alle leven *na* het H. Evangelie: wil zeggen: wy moeten alle leven *volgens* het H. Evangelie: de kinders moeten hun gedraegen *na* den wil van hunne ouzers: wil zeggen: de kinders moeten hun gedraegen *volgens* den wil van hunne ouders.

Vershil tusschen dagen ende daegen.

V. Is' er eenig verschil tusschen dagen ende daegen?

A. Ja : *dagen* is het meervoud van *dag*: by voôrbeêld : naer vier dagen zal ik u betaelen.

Daegen, is imand voôr't Recht roepen : by voôrbeêld : zoo naer vier *dagen* gy my niet betaelt, zal ik u doen *daegen*.

Vershil tusschen wet, weth, ende wed.

V. Wat verschil is' er tusschen wet weth, ende wed?

A. Dat *wet* voortkomt van *wetten*, een mes, oft iet anders *wetten*: by voôrbeêld : *wet* dit mes op den trap.

Weth zyn de Rechters, de *weth* van eene Stad oft dorp : by voôrbeêld : zoo gy my geen geld geeft, zal ik u voôr de *weth* doen daegen.

Wed komt voôr't van *wedden*: by voôrbeêld: *wed* tegen my voôr eenen schelling, dat ik voôr u in de schoôle zal zyn.

Vershil tusschen houden ende houwen.

V. Wat verschil is' er tusschen houden ende houwen?

A. *Houden*, is iet houden, bewaeren, niet weder geven : by voôrbeêld : ik zal 't uw *houden*, tot dat gy't myn zult weder-geven.

Houwen, is kappen, oft met den sabel slaen; by voôrbeêld: hy heeft my het hoofd willen af-*houwen*, maer ik ben het perykel ontvlucht.

Vershil tusschen stof ende stoof.

Stof, vuyligheyd ; *stoof*, om de vuer-*ketels* in te zetten, oft ook om steen-*koôlen* in te branden. Gy moet het *stof* van de *stoof* doen, en ook van die klyne *stoofkens* : want al-hoe-wel die *stofkens* klyn zyn, brengen met den tyd groote vuyligheyd by.

Fondamenten ofte Grond-regels
Vershil tusschen erm ende arm.

Erm van eenen mensch, oft andersints; *arm*, zonder geld, oft goed zyn. Diën *armen* mensch is zoo *arm*, dat hy niets en heeft om syne *ermen* te bedekken: want ik heb gezien, dat synen eenen *erm* geheel naekt is.

Vershil tusschen haer ende hair.

Haer, voórnaem; *hair* van het hoofd. *Haer hoir* is zeer blond.

Vershil tusschen was ende wasch.

Was komt van het werk-woörd wezen; *wasch*, daer men keêrffen van nraekt. Voórlede jaer *was* den *wasch* zeer raer.

Vershil tusschen hem ende hemd.

Hem, voórnaem; *hemd*, dat men op het lighaem onder de andere kleederen draegt. Ik heb *hem* gezeyd, dat hy syn *hemd*, zoude aendoen.

Vershil tusschen my ende mey.

My, voórnaem; *mey* eene van de twaelf maenden. In den *mey* zal ik *my* in de groente begeven.

Vershil tusschen moet ende moed.

Moet, van het woörd moeten; *moed*, couragie. Al heeft men het wat lastig, men *moet* daetom den *moed* niet verloren geven.

Vershil tusschen ligt ende licht.

Ligt, van liggen; *licht*, dat klaer is, daer men van ziet. Hy *ligt* alle dagen in syn bed tot dat het *licht* is.

Vershil tusschen hy ende ey.

Hy, voórnaem: *ey* van eene hinne, oft anderen vogel. Hy heeft het *ey* wech-genomen.

Vershil tusschen wy ende wey.

Wy, voórnaem; *wey* van melk. *Wy* hebben de *wey* geöten, en den overschot aen de kat gegeven.

Vershil tusschen rys ende reys.

Rys om te eten ; *reys*, ergers nae-toe reyzen. Op myne *reys* nae Italiën heb ik onder den weg veél *rys* geëten.

Vershil tusschen geschied ende geschiet.

Geschied komt van geschieden ; *geschiet* komt van *schieten*. Het is *geschied*, dat doôr het *geschiet* van een canon eenen dooven mensch is hoorende geworden.

Vershil tusschen ziet ende zied.

Ziet komt van zien ; *zied*, van zieden. Hy *ziet* wel, dat het water *zied*.

Vershil tusschen laken ende laeken.

Laken, zekere stoffe, daer men kleederen van maekt ; *laeken*, schelden, mispryzen. Gy en moet my niet *laeken* : want verkoope zoo goed *laken* als gy ergens zult vinden.

Vershil tusschen lyden ende leyden.

Lyden, verdraegen ; *leyden*, imand leyden. Ik en zal niet *lyaen*, dat sy myne kinders zullen by eenen anderen Meester *leyden* : want dit zoude my groot *lyden* aendoen.

Vershil tusschen schryen ende schryden.

Schryen, weenen ; *schryden*, de beenen wyt open doen. Men heeft hem zien *schryen* om dat synen zoöne doôr het *schryden* geboriten was.

Of men erffelyk, sterffelyk, bederffelyk, enz.,
oft wel ervelyk, stervelyk, bedervelyk,
enz. ; *moet schryven*.

Hier dient bemerkt, dat men aen alle de woorden, daer men by-woorden van maekt, niet dan de leste letter af-doet, ende daer *lyk* in de plaetze stelt, als aen *uytspreken* : want met de leste letter, die de *n* is, daer af-te-doen, ende *lyk* daer in plaetze te stellen, is het *uytsprekelyk*, *uytdrukken*, de leste letter daer af,

ende lyk in de plaetze gestelt, is *uytdrukkelyk*, ende diensvolgens, *erven*, *sterven* ende *bederven*, de leste letters daer afgedaen, ende lyk in de plaetze gestelt, zullen zyn *ervelyk*, *stervelyk*, *bedervelyk*; ende daerom behoort men deze, ende alle andere diergelyke woorden, nooyt met twee *ff*, maer met eene *v* te schryven.

Vershil tusschen u ende uw.

V. Is'er eenig verschil tusschen u ende uw?

A. Zeer groot verschil: *u* beteekent den persoon zelfs, die men aanspreekt: als by voórbeeld: dit huys behoort aen *u*; aen wie zult gy dit geven? Aen *u*.

Uw is eenen voórnaem, en word altyd verstaen op de zaake daer men van spreekt: als by voórbeeld: dit is *uw* huys; dit is het *uw*: ik zal *u uw* geld geven.

Nochtans zyn'er zeer vele, die hier geduerig aen misschen, schryvende: *u* Vader, *u* Moeder, *u* huys, *u* kleed, enz., het gene niet kan bestaen: want 't is als of men den Vader, de Moeder, het huys, oft het kleed zelf aansprak.

Van de voórnaemen mynen, myne ende myn, van uwen, uwe ende uw, ende meer andere.

Vele zyn'er, die aen deze woorden zeer dikwils misschien, gebruykende het een voór het ander, schryvende: *myn* broeder, *myn* zuster, ende meer diergelyke, als ook *uw* broeder, *uw* zuster, enz., daerom heb ik geoórdeelt zeer noodig te wezen hier van eenen uytleg te doen.

Mynen ende *uwen* moeten alleenelyk gebruykt worden voór't mannelyk: *myne* ende *uwe* voór't vrouwelyk: *myn* ende *uw* voór't onpartydig.

V. Waer aen zal ik weten wanneer een woórd mannelyk, wanneer vrouwelyk, ende wanneer onpartydig is?

A. Zoo men daer voôr kan stellen *den*, dan is het mannelyk, als *broeder* is mannelyk: want men kan zeggen *den broeder*: en daerom behoort men nooyt te schryven *myn* oft *uw* broeder; maer *mynen* oft *uwen* broeder: *hoed* is ook mannelyk: want men kan ook zeggen *den hoed*: ende daerom ook *mynen* oft *uwen hoed*.

Zoo men daer voôr kan stellen *de*, is het vrouwelyk, als *zuster*: want men kan zeggen *de zuster*; ende daerom mag men nooyt schryven *myn* oft *uw* zuster: maer *myne* oft *uwe* zuster: *tafel* is ook vrouwelyk: want men kan ook zeggen *de tafel*: ende daerom ook *myne* oft *uwe tafel*.

Zoo men daer voôr kan stellen *het*, is het onpartydig; als *huys*; want men kan zeggen *het huys*: ende daerom moet men schryven *myn* oft *uw* huys: *vuer* is ook onpartydig: want men kan ook zeggen *het vuer*; ende daerom ook *myn* oft *uw vuer*.

Daer zyn noch vele andere woôrden van dit slach, waer van noch eenige zal laeten volgen, met dezê letteren M. voôr't Mannelyk, V. voôr't Vrouwelyk, ende O. voôr't onpartydig.

M. synen.	M. haeren.	M. eenen.
V. syne.	V. haere.	V. eene.
O. syn.	O. haer.	O. een.
M. geenen.	M. diên.	M. ideren.
V. geene	V. die.	V. idere.
O. geen.	O. dit.	O. ider.
M. welken.	M. dezen.	M. zulken.
V. welke.	V. deze.	V. zulke.
O. welk.	O. deés.	O. zulk.

Daer zyn noch vele andere van deze soôrte van woôrden, die de latynen *adjectiva* noemen, de welke alle op deze voorgaende manieren verandert moeten worden, als *grooten*, *schoonen*, *klynen*, *groven*, enz.

Hier volgen nu eenige woorden, de welke altyd op eene maniere geschreven, ende uytgesproken worden, ende nochtans twee, ofte meer beteekenissen hebben, en niet dan doôr den zin en kunnen onderscheyden worden.

Blyken, lynwaet wit maeken : *blyken*, aenwyzen, aentoonen. Aen de witheyd zal *blyken*, dat men dit lynwaert lang genoeg heêft laeten *blyken*.

Wys, verstand hebben : *wys* van een liedeken : *wys*, maniere van doen. Aen syne *wys* van leven schynt hy *wys* te zyn, en synen zonne heêft de *wys* van dit liedeken in musiek gestelt.

Wyzen, verstandigen : *wyzen*, aentoonen. Diên *wyzen* Man heb ik hun den weg zien *wyzen*.

Licht, niet zwaer : *licht*, klaerheyd. Den last scheên hem *licht*, om dat het *licht* was, en hy alzoo gemakkelyker den weg konde kennen.

Zyde, de rechte, ofte flinke zyde : *zyde* daer men stoffen van maekt. Aen syn *zyde* had hy een lint van roode *zyde*.

Val, van vallen : *val*, muyze, ofte ratte-*val*. Diên *val* dede hem groote pyne, om dat hy op de muyze-*val* viel.

Pylen, daer men mede schiet : *pylen*, eene diepte afmeten. Alle die *pylen* aen malkanderen gebonden, zyn noch niet lang genoeg om die riviere te *pylen*.

Stoven, daer, men Steen-koôlen in stoôkt, ofte daer men vuer-kétels in stelt : *stoven*, potagie, ofte vleesch &c. *stoven*. In alle die *stoven* is geen vuer genoeg om diên pot met koolen te *stoven*.

Goôt, water-loop: *goôt* van gieten. Hy *goôt* het zuer bier in de *goôt*.

Acht, van achtrn: *acht*, getal. Hy en *acht* dit laken niet om dat het maer *acht* schellingen kost.

Pand van een hemd: *pand*, iet dat men voôr *pand* laet, oft geêft. 'T is om te lagchen, hy heêft den *pand* van syn hemd willen voôr *pand* laeten.

Aes, gewicht: *aes* van de kaert: *aes*, voedzel. Uytgegaen zynde om te visschen, bevond geen en *aes* te hebben, waerom in eenen winkel gegaen ben, daer men voôr twee oôrdn my het gewicht van een *aes* gegeven heêft, en vindende herten *aes* daer liggen, heb het daer in gedaen.

Afschieten, een canon, oft roer: *afschieten*, losgaen. Doôr het *afschieten* van't canon heêft men al het garen van de bobyen zien *afschieten*.

Afflaen, weygeren; *afslaen*, in prys verminderen. Hy zal syn verzoek blyven *afslaen*, tot dat hy syne boter zal *afslaen*.

Waeren, van wezen: *waeren*, koopmaenschappen, goederen. Wy *waeren* in de kamer daer syne *waeren waeren*.

Bakken, brood bakken: *bakken*, water-bakken &c. Om goed brood te *bakken*, moet hy water gebruyken uyt die steene *bakken*.

Dryven, de schaepen, &c. voort-dryven; *dryven* op zilver &c. 'T is een wonder, eenen Herder, die maer gewoon is syne schaepen nae de wey te *dryven*, ook zeer wel in zilver te zien *dryven*.

Druk, zwaerigheyd, verdriet: *druk*, bedrukt papier. Den *druk* dient hem meer tot geluk, als tot *druk*; nochtans is hy tegenwoôrdig

zeer *bedrukt*, om dat syn *bedrukte* papier doôft den regen zeer beschaedigt is.

Been van eenen mensch: *been* uyt eenen os &c. Hy heeft my met een *been* tegen myn *been* geworpen.

Zweeren, eed doen: *zweêren*, een wond, die zweêrd. Wy hebben hem hooren *zweêren*, dat synen vinger in't *zweêren* stond: Zulke klynigheden zonder nood *bezweêren*, oft den duyvel te *bezweêren*, zonder dat men van de zaeke verzekert is, achte ik niet voôr goed.

Beleêft, van leven: *beleêft*, welgemaniert. Ik heb den tyd *beleêfd*, dat de jongheyd zoo *beleêft* niet en was.

Dier, gediert: *dier* in prys. Dit *dier* is *dier* om syn vel, daer men veêl geld voôr krygt.

Hert, dier: *hert* van eenen mensch, &c. Een *hert* moet maer een klyn *hert* hebben, alzo hy zeer vreesachtig is.

Haeken, verlangen: *haeken*, iet aen eenen haek vast maeken. Wy *haeken*, om in tyds ter plaetse te zyn, om het verken te zien vast *haeken*.

Trappen met de voeten: *trappen*, daer men opklimt: *betrappen*, ivers met de voeten op trappen: *betrappen*, verasschen. Wy zullen hem *betrappen* als hy op de *trappen* zal *trappen*; maer ik vrees, dat hy dit kleed zal *betrappen*.

Bot, plomp: *bot*, vitsch. Hy is zoo *bot* als eenen *bot*.

Borgen, versteken, *borgen*, uytstel geven van betaeling. Gy moet hem niet *borgen*: want als gy om geld zoud gaen, zal hy zig voôr u *borgen*, en gy zult geen geld krygen.

Breuk, boete: *breuk*, dat gebroken is. Hy moet de *breuk* niet betaelen, om dat hy eene *breuk* heeft, en daerom niet en heeft kunnen komen.

Buyten de deure &c. : *buyten*, rooven. Sy zyn *buyten* gegaen, om te gaen *buyten*.

Déken deksel, sargie : *déken* van de Gilde, oft Ambacht, &c. Onzen *déken* moet 's nachts niet te werm liggen : want hy heeft maer een *déken* op syn bed.

Derven, iet laeten : *derven*, iet derven doen, oft laeten. Op dagen dat men vleesch moet *derven*, en zouden wy ook geen vet *derven* eten.

Dingen, zaeken : *dingen*, bedingen. Gy en zult die *dingen* doôr het sterk *dingen* niet beter koop hebben.

Eer, vroeger : *eer*, glorie. Hy en zal die *eer* niet *eer* genieten, voôr dat zal blyken, dat hy die weêrdig is.

Gang, den gang ofte stap van intand : *gang*, van een huys, &c. daer men ingaet. Zoo hy in den *gang* ging kende ik hem aen synen *gang*.

Gelach, van lachen : *gelach*, het gene men verteert heeft. Gy zoud verwondert geweest hebben, waer't dat gy het *gelach* gehoort had, dat'er voôrviel naer dat men het *gelach* betaelt had.

Gerecht, tafel-gerecht : *gerecht*, Justicie ; *gerecht*, goed recht hebben : *gerecht*, opgerecht opgeheven. Sy hebben eenen pael *gerecht*, waer aen hun wapen is, en meynen daer toe *gerecht* te zyn ; maer vrees, dat het *gerecht* hun zal aendoen ; waer doôr het zoude konnen geschieden, dat sy dagelyks wel een *gerecht* minder op hunne tafel zouden hebben.

Scheppen met eenen lepel : *scheppen*, van niet iet macken. Wy konnen wel *scheppen* met den lepel ; maer wy en konnen niet *scheppen* iet van niet.

Laeten, aderen openen, bloed-trekken : *laeten*, niet doen. Ik zal my niet *laeten laeten* : want ik heb daer te groote vreeze voór.

Raepen, vruchten : *raepen*, opnemen. Wy moeten *raepen gaen raepen* willen wy eten.

Stikken, rokken, spreken, &c. *stikken stikken*, versmachten. Dat ik al het werk, dat ik om te *stikken* in myn huys heb, om myn lyf had, ik zoude daer onder *stikken*.

Spoelen, het gaeren op den spoel, oft pypkens winden : *spoelen*, de roomers, &c. Zoo haest dién wever gedaen heeft met syn gaeren te *spoelen*, gaet hy de glazen met bier *spoelen*.

Vylen met de vyl : *vylen*, te koop stellen. Naer dat hy doór het *vylen* den roelt daer afgedaen had, heeft hy die gaen te koop *vylen*.

Wasschen, zuyver maeken met water : *wasschen* met wasch bestryken. Hy heeft het lynwaert g'heel zuyver doen *wasschen*, op dat in het *wasschen* den wasch daer te beter op zoude vatten.

Gezonden, die niet ziek is : *gezonden*, die gezonden is. Den *gezonden* des Konings docht my eenen *gezonden* mensch te zyn.

Gryzen, die grys oft wit van hair is : *gryzen*, weenen. Wy hebben dién ouden *gryzen* man zien *gryzen* van droefheyd.

Heeten, heet maeken : *heeten*, gebieden. Gy hoeft my niet te *heeten* den oven te *heeten* : want heb daer al voór gezorgt.

Hof, Koninglyk, oft Princelyk Paleys : *hof* daer men bloemen in plant, &c. In den *hof* van't *hof* vind men vele vremde en raere gewassen.

Jacht, speél (chip : *jacht*, van jaegen. Als sy uyt het *jacht* gekomen waeren, zyn sy op de *jacht* gegæen om haezen te schieten.

Kaek, deel van het aenzicht : *kaek* eene pael daer men in de dorpen de kwaed-doenders aen stelt. Hy wierd verwezen om aen de *kaek* eenen slag op syne *kaek* te krygen.

Kant, eynde , boord : *kant*, spelle-werk, Op den *kant* van de tafel lag een schoon stuk *kant*.

Wiel, van eenen wagen &c. : *wiel*, zeer diepen stilstaenden water-plas. Hy heeft met het achterste *wiel* van synen wagen in een *wiel* gereden, en zal groote moeyte hebben om het daer uyt te krygen,

Kussen, zoenen : *kussen* ; daer men op zit. Als ik op dit *kussen* zat, is myn zoontien by my gekomen om my te *kussen*.

Lak, vlek : *lak* om brieven toe-te-zegelen. Hy heeft my eenen grooten *lak* gegeven, en kelyk om dat den *lak*, dié ik aen hem verkocht had, niet rood genoeg en was.

Lam, gichtig : *lam* jong schaep. Hy kan zig niet roeren, en is zoo *lam*, dat een *lam* van dry maenden hem zoude omverre loopen.

Looper, dié rasch kan loopen : *looper*, sleutel daer men alle sloten mede opendoet : *looper*, zand-looper. Eer twen *looper* ten eynde is, zal den *looper* van dién Heer hier zyn met den *looper* om de deure van syne kamer te openen.

Nagelen van de vingers : *nagelen*, daer men iet mede vast-nagelt. In't inslaen van dién *nagel* heb ik op den *nagel* van mynen duym geslagen.

V. HOOFD-DEEL.

Van de stippen.

V. W *Aer toe dienen de stippen?*

A. Om dereden, die uyt verscheyde leden bestaen, te kunnen onderscheyden.

V. *Hoe veel zyn deze?*

A. Elf, te weten:

, Comma. ; Semicolon. : Duplex-punctum ofte twee puncta. . Punctum. ? Signum interrogationis ofte vraeg-teeken. ! Signum exclamationis ofte verwondering-teeken. (Parenthesis.) Claudatur. - Hyphen ofte koppeling. - Divisio ofte verdeeling. ' Apostrophus ofte verkorting.

Uytlegginge van de voõrige stippen.

V. *Wanneer stelt men eenen comma?*

A. Naer eenen oft meer onvolmaekte zinnen; by voõrbeeld: ik heb gezien eenen grooten, hoogen ende dikken boom. Ander voõrbeeld: naer de kerk gaende, heb ik ontmoet eenen mynder goede vrienden, den welken my gezeyt heeft, dat ik enz.

V. *Wanneer stelt men Semicolon?*

A. Naer wat langere ophoudige als den comma, en wat minder als den duplex-punctum: by voõrbeel: zend Peeter; dat by my helpe; dat hy my trooste in myne pynen; enz.

V. *Wanneer stelt men duplex-punctum?*

A. Naer eenen volmaekten zin: by voõrbeeld: eerst zullen komen vyftig mannen te peerd, alle zeer wel uytgedorst: naer deze enz.

V. *Wanneer stelt men punctum?*

A. Naer eenen volmaekten zin, den welken geheel geëyndigt is, ende men van iet anders begint te spreken, oft dat men geheel ophoud:

by voôrbeêld : de Misse is zeker geëyndigt : want de Kerke is gesloten. Nu gaen ik eenen van myne goede vrienden bezoeken.

V. *Wanneer stelt men het signum interrogati- nis ofte vragc-teecken ?*

A. Naer eenè vraege : by voôrbeêld : is Pee- ter gekomen? Studeêrd gy noch? Waerom hebt gy hem geslaegen? Hoe veel geld hebt gy?

V. *Wanneer stelt men het teeken exclamati- onis ofte verwondering-teecken ?*

A. Naer droefheyd, blydschap, oft iet dat uytroepinge beteekent ; en word gemeynelyk gestelt achter de woôrdekens ach ! helaes ! ô ! wee my ! by voôrbeêld : ach , wat ongeluck ! helaes , wat rampen ! ô wat schelm ! wee my , ellendigen mensch ! enz.

V. *Wanneer stelt men parenthesis, ende wanneer claudatur ?*

A. *Parenthesis* word gestelt voôr, ende *clauda- tus*, naer eenigen tusschen zin, die bygebragt word om het voôrgaende, oft volgende, klaer- der te doen verstaen, ende nochtans onafhan- gelyk is van't voôrgaende ende volgende : by voôrbeêld : Joannes heêft gisteren (uyt de schoôl komende) synen boek verloren.

V. *Wanneer stelt men hyphen ofte koppeling?*

A. Tusschen twee woôrden, die al-hoe-wel iet bezonder bedieden, nochtans alsdan te saemen maer eene zaeke beteekenen ; als *schoôl- meester*, *munt-meester*, *onder-meester*, *boek-kamer*, *graen-zolder*, *letter konst*, enz.

V. *Wanneer stelt men divisio ofte verdeellinge?*

A. *Divisio*, de welke in beworp de *hyphen* gelyk is, t.en. zy in de oude duytsche letters, alwaer men voôr *divisio* twee schreefkens stelt, als word gestelt op het eynde van eenen regel, alswanneer daer een woôrd begonnen word,

dat men op den zelveu regel niet kan eyndigen ,
 zoo dat men den overschot in't begin van den
 anderen regel moet stellen ; maer dusdanige
 woorden mogen niet verdeylt worden, dan by
 syllaben , als by voôbeêld : bestan-
 digheyd : beschaemt-
 heden , enz .

Ook staet te bemerken , dat men geene syllabe
 mag overdraegen de welke met eene klink-let-
 ter begint , als by voôrbeêld : vy-
 anden ; maer men moet alsdan het geheel woord
 uyt diên regen laeten , oft het zelve verdeylen
 aldus : vyan-
 den , enz .

V. *Wanneer stelt men apostrophus ofte verkor-
 tinge ?*

A. De *apostrophe* word gestelt in de plaetze van
 eenige letter , die men somtyds , om te verkor-
 ten , achter-laet .

V. *Zegt my eenige woorden , de welke verkort
 ende met eene apostrophe geschreyen kunnen wor-
 den ?*

A. *Het , de , daer , des ,* enz. : want om te
 schryven *het welk* , mag men schryven , *'t welk* ;
 voôr *de andere* , mag men schryven *d' andere* ;
 voôr *als daer* , *als'er* ; voôr *des morgens* , *s' mor-
 gens* , enz .

V. *Maer waerom stelt gy sommige voôr , ende
 andere naer de blyvende letter ?*

A. Om dat aen sommige de voôrste , ende
 aen andere de achterste letters worden afgelaet-
 ten , ende de *apostrophe* altyd moet gestelt wor-
 den in de plaetze der achtergelactene letters ,
 als voôr *het gene* , *'t gene* ; voôr *te onthouden* ,
t' onthouden ; voôr *des avonds* , *'s avonds* ; voôr
sy ontnemen , *s' ontnemen* , enz .

Noch zyn'er woorden aen de welkemen door de *apostrophe* in't midden eene letter mag uytlaeten, als in *bladeren*, mag men ſchryven *blad'ren*; *veranderen*, *verand'ren*; *ſchranderen*, *ſchrand'ren*, *ydle*, *yd'le*; enz.; maer dit is beſonderlyk toegestaen aen de Rym-dichters, en dient om hunne rymen op de maete te brengen.

VL HOOFD-DEEL.

*Van de Capitael ofte Hoofd-letters,
ende van de Verkortzelen.*

V. W *Anneer moet ik eene Capitael- ofte Hoofd-letter ſtellen?*

A. Ten eerste, wanneer gy iet begint te ſchryven: ten tweede, naer eenen punctum, 't en waere dijn geſtelt wierde ter oorzaeke van eenige verkortinge, als aen *Eerw.*, alſdan niet, om dat den zin daer niet eyndigt: ten derde, aen eygene naemen, als *Joannes*, *Phillippus*, *David*, *Jeruſalem*, *Bruffel*, *Antwerpen*, enz.: ten vierde, aen de zaeke, de welke het bewerp van de reden maekt, die men handelt: ende meet andere die het gebruyk u voorts zal leeren.

Hier volgen nu de abbreviatiën ofte verkortzelen, de welke men dikwils vind, beſonderlyk in de oude drukken, ſchriften ende gazetten, met hanne bediedingen.

ē, en oft ende.

ēn, ende.

ō, ou oft om.

dz, dat oft dit.

hz, het.

denw., den welken.

dew., de welke.

hetw., het welk.

voörn., voôrnoemen.

voôrsz., voôrschreven.

oft voôrzeyden.

gem., gemelden.

Bex. , by exempel.
 Nota , bemerk.
 enz. , ende zoo voorts.
 &c. , Et cætera. *Het gene beteekent* : Ende het volgende.
 No , numero *ofte* number.
 Jan. , Januarius.
 Eeb. , Februarius.
 Apr. , April.
 Jun. , Junius.
 Jul. , Julius.
 Aug. , Augustus.
 7ber *ofte* Sept. , September.
 8ber *ofte* Octob. , October.
 9ber *ofte* Nov. *ofte* Novemb. , November.
 xber *ofte* Dec. *ofte* Decemb. , December.
 I. C. , eerste capitel.
 2. v. , tweede veêrs.
 3. §. , derde stelling.

N. , eenen verzwegen naem.
 S. *ofte* Sr. , Sinte.
 H. , heyligen.
 K. M. , Keyzerlyke , *ofte* Koninglyke Majesteyt.
 S. K. H. , Syne Koninglyke Hoogheyd.
 Excell. , Excellentie.
 S. D. H. , Syne Doortlichtigste Hoogweerdigheyd.
 Jonk. , Jonker.
 Mr. , Myn-Heer.
 Me. , Meester , *ofte* Mevrouw.
 Jouffr. , Jouffrouw.
 Sr. , Sieur , *ofte* Zuster.
 Secret. , Secretaris.
 Nots. , Notaris.
 B. V. , beminden vriend , *ofte* Vader ; ook by voorbeeld :
 B. M. , beminde Moeder.

N A E M E N

Van de bezonderste deelen des menschen lichaem, van syne uytwerpzels, ende van het gene den mensch gebruykt.

Deelen des lichaems.

H Et hoofd	Den navel
De kruyn	Den erm
T voor-hoofd	Den elleboog
De ooren	De okzels
De wynbrauwen	De handen
De oog-schelen	Den palm van de hand
De oogen	De vuyten
De oog-appels	De vingeren
T wit van d'oogen	Het lid van den vinger
Den neus	Den duym
De neus-gaten	De nagelen
De wangen <i>ofte</i> kacken	De schouders
Den mond	Den rugge
De lippen	De lendenen
De tanden	De billen
Het tand-vleesch	Den eêrs <i>ofte</i> aers
Kiezen <i>ofst</i> mael-tanden	De dyen
De tonge	De kniën
Het verhemeld	De beenen
Het kaeks been	De kuyten <i>ofte</i> braeyen
De kinne	De enkelen <i>ofte</i> knoetsels
Den hals	De voeten
Den nek	De vreég
De keél	De hielen
Den boezem	De teenen
De borst	De huyt <i>ofte</i> vel.
Den buyk	

De inwendige deelen des menschen lichaem.

Vleesch		spier		pezen
been		vet		vliezen

Kraek-been	Ribben	De herfenen
Koten	Erm-pypen	Knie-schyven
Zenuwen	Geraemte	De maege
Aders	Het herte	Den flok-darm
Slag-aders	De longer	De darmen
Merg	De lever	De blaes
Lies	De milte	De stroot
Bekkenheel	De nieren	Bloed
Rugge-been	Het bryn	Gal.

Uytwerpzels.

Nagels	Drek	Speekzel
Hair	Zweet	Traenen
Baerd	Snot	Etter
Pis	Kwyl	Vocht.

De vyf Zinnen.

Het Gezicht, 't Gehoor, den Reuk, den Smaek, 't Gevoelen.

Hoedanigheden.

Gezondheyd	Hooveêrdig- heyd	Zuyverheyd
ongezondheyd	oortmoedighyt	Nydigheyd
Ziekelykheyd	Groot	Minzaamheyd
Sterkte, kracht	Klyn	Afgunstigheyd
Zwakheyd	deugdelykhyd	Goedjonstig- heyd
Krachteloos- heyd	Kwaedaerdig- heyd	Gramschap
Schoonheyd	Beleéftheyd	Zachtzinnig- heyd
Leelykheyd	Onbeleéfthyd	Nettigheyd
Lengde	Dikte	Vuyligheyd
Kortheyd	Dunheyd	beschaemtheyd
Gelaet	Zwaerte	Onbeschaemt- heyd
Rafzigheyd	Lichtheyd	spaerzaamheyd
Traegheyd	Donkerheyd	Verkwistinge
Gulzigheyd	Vettigheyd	Eerbaerheyd
Matigheyd	Magerheyd	Onêrbaerheyd
Gierigheyd	Onknysheyd	
mildadigheyd		

Gebreken des Lichaems.

Rimpels	Lammigheyd	Kankerachtig- heyd
Sproetelen	Plat-neuzig	Geborstentheyd
Ekster-oogen	Slinks	ofte gebroken
Leep-oogen	Scheel	Waterzuchtig
Vratten	Korten-adem	Geelzuchtig
Blindheyd	Beroertheyd	Slaepzuchtig
Doof heyd	Zinking	Melaetsheyd
Eenoogig	Darm-pyn	Verkoudheyd
Mankheyd	Tand-pyn	Graveel
Stomheyd	Kortse	Steen
Gebult	Jicht	Mazelen
Kael-hoofdig	Verstoptheyd	Pokken
Vermink	Flaute	Overgeving
Dwerg	Razernye	Braeking
Reus	Dolheyd	Krauwe.
Geraektheyd	Zinneloosheyd	

Van de Kleedinge.

Zeyde-stoffen	Fernel	Neus-docken
Taffeta	Kalamink	Knoppen
Satyn	Lasse	Gespen
Lynwaet	Jaspe	Borduerfel
Krep	Tryp	Freniën
Laken	Moor	Kwispels
Schar-laken	Fluweel	Kanten
Goude-laken	Damast	Linten
Zilverelaken	Serzie	Strikken
Zeyde-laken	Bay	Galonnen
Barkan	Py	Nestels
Hamelot	Karzy	Hoeden
Borat	Fries	Hoed-band
Droget	Bombazyn	Muts
Katoen	Doek	Kap
Akensay	Kameryks- doek	Hemd-rok
Falie-sto		Broek
Chamois	Neteldoek	Kleed

60 *Fondamensen ofte Grond-egels*

Wambas	Wanten	Poeder
Lobben	Moeffel	Poeder-doos
Zakken	Sluyer	Poeder-kwispel
Kouffen	Rokken	Krollen
Schoenen	Stik-lyf	Spellen
kouffe-banden	Voôrschoot	Maukens
Muylen	Trekmuts	Hemd
Sleffen	Hals-doek	Over-hemd
Leêrffen	Oor-bellen	Halskens
Sporen	Peêrle-snoer	Palatien
Degen	Juweelen	Koëffen
Mantel	Ringen	Japons-rok
Nachttabbaert	Waeyer	Waggen
Nacht-rok	Snuyf-doos	Sokken
Hand-schoenê	Zak-uer-werk	Tabaks-doos,

Van de Maeltyden , ende de Spyzen.

Honger	Sned'-brood
Dorst	Brood-deeg
Maeltyd	Koeken
Eten	Struyven
Drinken	Waeffelen
Dronkenschap	Kraekelingen
Middag-maet	Taerten
Avond-mael	Vlaeyen
Ontbyt	Schaeps-vleesch
Gast-mael	Lamis-vleesch
Bruyloft	Offen-vleesch
Kinder-mael	Verken-vleesch
Witten-brood	Kalfs-vleesch
Terwen-brood	Gezoute-vleesch
Roggen-brood	Hammen
Gersten-brood	Hespen
Gedeessemd-brood	Ribben
Droog-brood	Nieren
Kruym	Lever
Korft	Pensen

Hakfel	Vleesch-zop	Gember
Hamelen-bout	Warmoes	Peper
Schaepschou- der	Boon-zop	Kaneel
Kalfs-nier	Ert-zop	Kruyd-nagelen.
Worsten	Kool-zop	Moftaert
Beulingen	Rys-zop	Verjuys
Gebraed	Selder-zop	Peke
Schaeps-voetē	Melk	Zout
Lies	Room	Wyn
Kalfs-kop	Wey	Bier
Schaeps-hoofd	Pap	Mée
Spek	Bloem-pap	Ipokras
Verkens-voe- ten	Boter	Appel-wyn
Afval	Kaes	Brande-wyn
	Eyeren	Genéver
	Kruydnoten	Azyn.

NAEMEN DER DIEREN.

Vreede Dieren.

Leeuw	Wolfinne	Beêrken
Leeuwinne	Wolfken	Panther
Leeuwken	Weêr-wolf	Renoceros
Luypaerd	Beêr	Tiger
Wolf	Beêrinne	Wild-verken.

Wilde Dieren.

Herten	Eenhorens	Meêrkatten.
Hinden	Oliphanten	Wezels
Haezen.	Buffels	Otters
Konynen	Apen	Kaftors
Voffchen	Simmen	Schild-padden.

Huys dieren.

Peêrden	Koeyen	Schaepen
Hengften	Kalveren	Rammen
Merriē	Veêrschen	Hamels
Veulens	Runders	Lammeren
Ossen	Stieren	Geyten

Bokker
Verkens
Biggen
Zoggen

Ezels
Ezellinnen
Muyl-ezels
Kemels

Drommedariffé
Honden
Katten
Katers.

Ongedierten.

Rarten
Muyzen
Muggen
Wefpen
Vloeyen
Luyzen
Hommels
Biën
Vliegen

Spring-hanen
Molenaers
Rispen
Kapellen
Padden
kiek-vorffchen
Blink-wormen
Motten
Spinne-koppen

Schalbyters
Slekken
Wand-luyzer
Krekels
Hout-wormen
Mieren
Oorwormen
Plat-luyzen
Maeyer

Slangen.

Aspik
Bafiliscus
Kamelioen
Adder

Krokodil
Draek
Water-flang
Sprikkel-flang

Hagedis
Salmander
Kroon-flang
Hoörn-flang

Vogels.

Arend
Havik
Krem
Sperwer
Valk
Gier-valk
Boom-valk
Réyger
Kraey
Raef
Gier
Kieken-dief
Leeuwerk
Kwik-steert
Kanari-vogel
Distel-vink

Kneuter
Lyfter
Schild vink
Nachtegael
Cysken
Goud-vink
Papegay
Ekfter
Meërle
Uyl
Teeling
Woulp
Vleder-muys
Nacht-uy
Steen-uy
Geyten-melker

End-vogel
Water-raef
Pyl-steert
Water-hinne
Spyn-vogel
Zee-duyvel
Meeuw
Duyker
Zee-ekfter
Kivit
Kauw
Snep
Vyg-vogel
Kwakkel
Kalander
Kapoen

Haen	Veld-hoen	Struys-vogel
Hinne	Duyf	Oyevaer
Spreeuw	Tortel-duyf	Zwaen
Kalkoenschen- haen	Zwalpaerd	Koekoek
Fezant	Smiri	Rood-baerd
Hazel-hoen	Tuymelaer	Pimpel-meest
Horrelaen	Pauw-steert	Kraen
Mussche	Topper	Hoppe
Gans	Kropper	Mees
Weduwael	Smyter	Pellikaen
Feniks	Trap-gans	Plevier
winter-koning	Specht	Moef
Pauw	Paradys-vogel	Groensel
Patrys	Ys-vogel	Berk-ekster
	Zwaluwe	Kees-meest.

Visschen.

Blye	Dolfyn	Peerl-mosset
Elft	Kreft	Omber
Anfioue	Paling	Ortie
Ael	Steur	Baers
Walvis	Haring	Schar
Barbeel	Bokking	Roch
Griet	Oester	Sprot
Braeslem	Lamprey	Vloot
Snoek	Zee-kreft	Zalm
Bot	Smeêrbing	Bloed-zuyger
Schol	Zee-wolf	Echgel
Pladys	Makreel	Water-slang
Karper	Schelvisch	Tong
Zee-kat	Brûyn-viſch	Zeelt
Puyt-ael	Gulleken	Truyſe
Zee-peerd	Aberdaen	Forelle
Zee-koekoek	Kabeljouw	Tarbot
Zee-ael	Stokviſch	Krabben
Grondeling	Mosselen	Krekels
Tonyu	Molenaer	Garnaet.

B O O M E N.

Abrikoos-boom	Buken-boom
Amandel-boom	Essen-boom
Haeg-appel-boom	Hulzen-boom
Perzen-boom	Takfus-boom
Kerzen-boom	Lauwer-boom
Krieken-boom	Kork boom
Kastanie-boom	Larix-boom
Kwée-boom	Ypen-boom
Citroen-boom	Sperren-boom
Sorben-boom	Mäst-boom
Dadel-boom	Poppelier-boom
Vyge-boom	Pyn-boom
Jujuben-boom	Wilgen-boom
Granaet-boom	Linden-boom
Morellen-boom	Berken-boom
Lamoen-boom	Abeelen-boom
Moerbeziën-boom	Klater-boom
Mispel-boom	Palm-boom
Haze-noten-boom	Balsam-boom
Melkatons-boom	Kaneel-boom
Noten-boom	Kappers-boom
Olyven-boom	Koraet-boom
Oranie-boom	Eglantier
Pruym-boom	Wierook-boom
Peer-boom	Framboozen-boom
Appel-boom	Berberis
Water-vlier	Nagel-boom
Elzen-boom	Brem-bos
Ceder-boom	Mistel-boom
Hoog-hout-boom	kruys-beziën-boom
Eyken-boom	Water-bies
Kornellen-boom	Mastik-boom
Cipressen-boom	Lilach-boom
Ebben-boom	Myrren-boom
Eldoorn	Rozemaryn.

De Boomen bestaen uyt

Wortels
Pezen
Stam
Hout
Schorse

Takken
Bladers
Merg
Vruchten
Zappe.

Veld ende Hof-gewassen.

Terwe	Kervel	Radys
Rogge	Pestenaeken	Peper-wortels
turksche-terwe	Padde-stoelen	Wynruyt
Spelt	Suyker-worte- len	Boon-kruyd
Gerst	Suykrye	Savie
Rys	Koolen	Roozemaryn
Haver	Bloem-koolen	Aerd-appelen
Boekwey	Savoyen	Dragoen
Wikke	Pompoenen	Lavets
Boonen	komkommerē	Sulker
Turkscheboon- nen	Koriander	Moer-beziën
peërds-boonen	Kalbassen	Ael-beziën
Linzen	Venkel	Steke-beziën
Ertē	Kers	Braem-beziën
Vitsen	Charlotten	Kraeke-beziën
Pap-boonen	Andyvie	Appelen
Alsem	Spinagie	Peëren
Anys	Aerd-beziën	Krieken
Knoflook	Hop	Kerzen
Peterfelje	Latauwe	Noten
Bies-look	Krob-salaet	Pruymen
Sperzie	Meloenen	Perzen
Artichokken	Ajuyn	Abrikozen
Averuyt	raepenknollen	Mispelen
Beete	Porrye	Vygen
Peën	Porfelyn	Kaltaniën
	E	Melkatons

B L O E M E N.

Rogge-bloem	Jonkille	Passie-bloem
Fluweelbloem	Oleander	Roos van jeric ^o
Annemona	Madelief	Stok-roos
Koren-bloem	Narcis	Mater
lente-kloksken	Nagel-bloem	Aricula
Verkens-brood	Renonkel	Vlier-bloem
saffraen-bloem	Roos	Tuylkens
kroon - impe- riael	Goud-bloem	Ridder-sporen
Violette	Zonne-bloem	Heul-bloem
Lies-bloem	Tulp	Penseel
granaet-bloem	Giroffe	Violier
Lehe	Affrikaen	Siringa
Hiacint	Boter-bloem	Mey-bloem
Jasmyen	Kol-bloem	Pioen
	S. Jans-bloem	Sleutel-bloem.

DEELEN VAN DE STAD.

Vesten	kruijs-straeten	Huyzen
Mueren	Merkten	Herbergen
Thorens	Kerken	Paleyzen
borstweêringen	Kloosters	Wapen-huyzen
verschanzingen	Kapellen	Pak-huyzen
Wyken	Kerk-hoven	Gast-huyzen
Straeten	Parochien	Gevangenissen.

In de Huyzen vind men.

Mans	Plaetzen	Vloeren
Vrouwen	Kelders	Balken
Kinderen	Zolders	Planken
Jongmans	Pompen	Steenen
Dochters	Water	Yzer
Beesten	Beêr-putten	Loot
Kamers	Regen-bakken	Deuren
Keukens	Confooren	Vensters
Winkels	Schouwen	Gaten.

Borne-put	Kammen	Borstels
Goten	Hout	Schabben
Koten	Kolen	Thee-pot
Trappen	Steen-kolen	Thee-bakken
Glazen	Torf	Thee-gerief
Nagel	Gemul	Mostaert-pot
Krammen	Bos-kolen	Kruyd-dooſ
Kalk	Half-hott	Peper-bus
Daken	Wis-hout	Olie-pot
Ribben	Struyken	Azyn-pot
Latten	Tangen	Spit
Raemen	Schuppen	Zout-bak
Sloten	Hangel	Smout-pot
Bel	Vuer-ſlag	Zout-vat
Klopper	Schouw-kleed	Lampen
Schilderyen	Rooster	Kandelaërs
Tafels	Blaef-balch	Smout
Stoelen	Brand-yzer	Keërſſen
Spiegels	Hang-yzer	Zeeſ
Kaſſen	Solfer-ſtekken	Bekers
Schapraven	Blaes-pypen	Roomers
Kiſten	Stoven	Glazen
Schuyven	Vuer-ketels	Fleſſchen
Ledikanten	Lolle-pot	Potten
Bedden	Vuer-potten	Pannen
Lakens	Stryk-yzers	Schotels
Sargien	Stellingen	Lepels
Kuſſens	Eemers	Fourchetten
Peulen	Tobben	Taillooren
Matrassen	Tonnen	Tafel-ring
Gordynen	Bakken	Meffen
Pis-potten	Beſſems	Servetten
Wy-water-vat	Schrobbers	Ammelakens
Wiegen	Schotel-vod	Bekkens
Bakel-korf	Matten	Kabaſſen
Kinds-korf	Opneém-doeck	Korven
Kak-stoelen	Hand-doecken	Manden.

VAN DE SCHOLEN.

Leeren	Pennen	Lessnaer
Spellen	Penne-mes	Pot-loot
Lezen	Papier	Banken
Schryven	Inkt	Schalie
Voôr-dichten	Inkt-koker	Griffie
Opzeggen	Boeken	Regletten
Cyfferen	Schryf-kas	Bidden.

Ik stelle my voôr , dat dit volgende niet min nut zal zyn voôr den Leerling , om daer doôr alle moeyelijke woôrden te leeren spellen , dan aengenaem aen vele bejaerde personen.

VERDEELING VAN DEN AERD-KLOOT.

DEn Aerd-kloot is verdeelt in vier deelen,
te weten: in

EUROPA, ASIA, AFRICA, AMERICA.

EUROPA.

De voornaemste deelen van Europa zyn:

Vrankryk	Italiën	Denemarken
Spaniën	Polen	Zweden
Duytsland	Engeland	Grieken-land.

V R A N K R Y K.

Vrankryk is in thien groote, ende in vyf-en-twintig klyne Landschappen ofte Provincien verdeelt.

De thien groote zyn:

Picardiën	Auvergne
Normandiën	Guyenne
Britaniën	Languedoc
Champagniën	Provence
Bourgondiën	Dauphiné.

De besonderste Steden van deze Landschappen zyn:

In Picardiën,

Amiëns	St. Quintyn	Laon.
Noyon	Soisson	Bouvais.

In Normandiën,

Rouänen	Evreux	Lizieux
Caën	Dieppe	Avranches.

*Fondamenten ofte Grond-regels**In Britaniën.*

Rennes	S. Malo	Vannes
Nantes	Dol	Cornouaille.

In Campagniën

Reims	Chalons op Marne
Troyen	Retel
Langres	Vitri.

In Bourgondiën,

Dijon	Macon
Sans	Auxerre
Chalons op Saone	Autun.

In Auvergne.

Clermont	Montferaud.	Crilliac,
Rion	St. Flour	Mauriac.

In Guynne.

Bordeaux	Agen	Cominge
Auch	Condom	Lectoure,

In Languedoc.

Toulouse	Nimes	Beziers
Montpellier	Narbonne	Alby.

In Provence.

Aken	Marselliën	Cisteron
Aries	Toulon	Tarascon.

In Dauphiné.

Grenoble	Embrun	Romans
Weenen	Talence	Montelimar.

*De klyne Landschappen met hunne Hoofd-steden
zyn :*

Het Landschap Boulonois. *Bouloniën.*

Het Eyland van Vrankryk: *Parys.*

Het Landschap Chatrain. *Chatres.*

Het Landschap le Maine. *Mans.*

Het Landschap van Anjou. *Angers.*

- Het Landschap *Tonis Tours.*
- Het Landschap *Beaufe. Orleans.*
- Het Landschap *Nivernois. Nevers.*
- Het Landschap *Forest. Rouanne.*
- Het Landschap *Beaujolois. Beaujeu.*
- Het Landschap *Besse. Belly.*
- Het Landschap *Berri. Bourges.*
- Het Landschap *Bourbonnois. Moulin.*
- Het Landschap *Querey. Cahors.*
- Het Landschap *Limosyn. Limoges.*
- Het Landschap *Saintongue. Saïtes.*
- Het Land van *Aunis. Rochelle.*
- Het Landschap *Poitou. Poitiers.*
- Het Landschap van *Angoumois. Angoulesme.*
- Het Landschap van *Perigord. Periguet.*
- Het Landschap *Roussillon. Perpignan.*
- Het Landschap *Vivarés. Viviers.*
- Het Landschap *Bearn.*
- Het Landschap *Pau.*

De vyfthien Arts-bisdommen van Vrankryk.

Het Arts-bisdom van Parys.	Dauphiné.	Van Narbonne
Van Lyons.	Van Arles.	Van Tours.
Van Reims.	Van Bourdeaux	Van Bourges.
Van Toulouse.	Van Auch.	Van Rouänen.
Van Weenen in	Van aken in	Van Sans.
	Provence.	Van Embrun.

Deze vyfthien Arts-bisdommen hebben noch hondert en twintig onderholrige Bisdommen.

S A V O Y E N.

Chamberi	Monmelian.
Annci	Moutiers
Genève	S. Jan van Maurienne.
Rumill	

*Fondamenten ofte Grond-régels
Het Graefschap van Bourgondiën.*

Besançon
Dole
Salins

Gray
Versoul
S. Claude.

L O R E Y N E N

ofte Lottbaringen.

Nanci
Mers
Verdun

Toul
Marfal
'sHertogenbaer.

Z W I T Z E R L A N D.

Zwitserland is verdeelt in derthien deelen
ofte Cantons, waer van zeven Catholieke, ende
zes van den hervormden Godtsdienst zyn.

De Catholieke deelen ofte Contons.

Lucerne	Fryborg	Uric
Soleurn	Zug, Swyts	Onderwalde.

*De deelen ofte Cantons van den hervormden
Godtsdienst.*

Bern	Bazel	Glarits
Zurich	Schofhouzen	Appenzel.

Bond-genoôt Steden.

Sint Gal	Losane
Sion	Constans.

S P A N I E N.

Spaniën is verdeelt in veerthien schoone
Landschappen, die sy Koningryken noemen.

*Deze volgende zyn haere naemen, met die van
haere Hoofd-steden.*

Leon, een Koningryk ende Stad. *Valadolit.*
Galissen. *Compostelle.*

Portugael. *Lissabon. Conimbra. Brage.*

Algergen. *Tavilla.*

Andalouten. *Sevillien. Cordua.*

Granade, Koningryk ende Stad.

Mursia, Landschap ende Stad. *Contagena.*

Valence, Landschap ende Stad.

Cantloniën *Barcelona. Taragona.*

Arragon. *Saragose.*

Naverre. *Pampelona.*

Oud Castiliën *Burgos.*

Nieuw Castiliën. *Toledo. Madrid.*

Majorca, Minorca, de Steden hebben den zelve
naem.

I T A L I E N.

D Landschappen van Italiën, met hunne
bezonderste Steden, zyn deze:

Friuli.

Utina.

De Mark-Trevizano. *Veneriën, Padua. Verrona.*

Het Land der Grizons. *Chur.*

Piëmont. *Turin. Versel. Ivrea. Trin. Nichia.*

Monferat. Casal.

Lombardyen. *Milanen. Cremond. Paviën.*

Mantua. Parma. Modena.

Den Staet van Genua. *Genua. Savona.*

Toscanen. *Florecen. Luca. Piza. Livorne. Siena.*

Her Pauzelyk Land. *Perocz. Orviëtta. Viterba.*

Civita-Vecchia.

Romania. *Bolonië. Ravenna.*

De Mark van Ancona. *Ancona. Loretten. Urbis.*

Het Roomsche veld. *Roomen.*

Het Hertogdom Spoleten. *Spoleten.*

Het Land van Lavoren. *Napels. Capua. Gajetta.*

Calabria. *Consenza. Reggio.*

Het Land van Otranto. *Otranto. Tarento.*

Het Hertogdom van Barri. *Barri.*

De Poelli. *Menfredonia. Luceria. Albruzzo.**Benevento. Aquila.**By-naemen van de vobrnaemfte Italiaenfche Steden.*

Heylig Roomen.

Edel Napels.

Ryk Venetiën.

Hoogmoedig Genua.

Groot Milanen.

Schoon Florencen.

Vet Boloniën.

Oud Ravennen.

Geleerd Padua.

S I C I L I E N.

Defzelfs fchoonfte Steden zyn deze:

Palermo.

I Catania.

I Trapani.

Messina.

I Siracufa.

I Konings-berg.

S A R D I N I E N.

Calier. Saffer.

E N G E L A N D.

Defzelfs vermaerdste Steden zyn deze:

Londen.

Bristol.

Cantelberg.

Glocefter.

Oxford.

Barwik.

Docefter.

Kambrits.

S C H O T L A N D.

Edenburg. Glaskau. Sint Andries. Aberdeen.

I E R L A N D.

Almach. Dublyn.

D E N E M A R K E N.

Defzelfs Hoofd-ftad is.

Koppenhagen.

Z W E D E N.

Defzelfs Hoofd-ftad is.

Stokholm.

N E D E R L A N D.

Dit Land is in verscheyde Landschappen verdeelt, waer van dit de naemen zyn, met die van hunne beroemste Steden.

Het Graefschap van Vlaenderen. *Gent. Brugge. Doornik. Kortryk. Douay. Ryssel. Iperen. Nieuwpoort. Duynkerke. Ostende. Grevelinge.*

Het Graefschap van Artols. *Atrecht. Hedyn. Sint Omer. Arië. Betunen.*

Het Graefschap van Henegouw. *Bergen in Henegouw. Valencyn. Kameryk.*

Het Graefschap van Namen. *Namen.*

Het Hertogdom ende de Stad van Luxemborg. *Diedenhoven. Sedan.*

Het Hertogdom ende de Stad van Limborg.

Het Hertogdom van Brabant. *Antwerpen. Brussel.*

'sHertogen-bosch. Loven. Breda. Lier. Mechelen. Zeeland. Middelborg. Vlissingen.

Holland. *Dordrecht. Amsterdam. Leyden. Den Haag. Haerlem.*

Het Eyland Texel.

Het Landschap ende de Stad van Uytrecht.

Het Hertogdom ende de Stad Gelder. *Ruremonde. Deventer. Leeuwaerden.*

Het Landschap ende de Stad Zutphen.

Het Landschap ende de Stad Valkenburg.

Het Landschap ende de Stad Over-yffel.

Vriessland.

Groeningen.

D U Y T S L A N D.

Syne Vorstendommen, Arts-bisdommen, ende Landschappen, met hunne voornaemste Sieden.

Het Land van Luyk. *Luyk Boiillon.*

Het Arts-bisdom van Keulen. *Keulen. Bon.*

Het Arts-bisdom van Trier. *Triers. Kobelens.*

Het Arts-Bisdom van ments. Ments, *Assenberg.*
Elzas. Kolmar. Straetsborg. Baden.
 Het Land van Brisgau. *Friborg. Brisak.*
Zwabenland. Ausborg. Ulm.
 Het Hertogdom van Wirtenberg. *Stutgaert.*
Tubingen.
 Frankenland. *Wisborg. Franfort aen de Meyn.*
Neurenborg, Hamborg.
 Den Paltz. *Heydenborg. Manheyn. Philipsborg.*
Frankendael. Worms. Spiers. Doerlag.
 Beyeren. *Munchen. Ingolstadt. Regensborg. Passu.*
Saltsborg, Arts-bisdom.
 Het Graeffchap Tirol. *Insprug. Trenten.*
 Het Hertogdom Krain. *Laubach. Karintia.*
Klagenfurt. Stiermark. Gratz.
 Oostenryk. *Weenen. Lintz.*
 Bohemen. *Praeg. Pilsen. Eger.*
 Moraviën *Olmuts. Brin.*
 Silesiën *Breslau.*
 Lufatiën. *Gorlitur.*
 Het Markgraefschap van Brandenburg. *Brandenborg. Frankfort aen den Oder. Berlin.*
 Pomeran. *Stetyn.*
 Het Hertogdom van Mekelenborg. *Lubek. Rostok.*
Wyfmar. Holsteyn. Hamborg.
 Het Hertogdom van Lunenburg. *Lunenburg.*
 Het Arts-bisdom van Bremen. *Bremen.*
 Westphalen. *Munster. Dortmund. Paterborn.*
Ozenbrugge.
 Het Hertogdom van Kleef en Gulk. *Kleef.*
Wezel. Gulk. Aken. Emmerik.
 Hessenland. *Kassel. Marpurg. Fulden.*
 Thuringen. *Erfort. Weymaer. Meyssen. Leypfich.*
 Saxen. *Dresden. Maegdenborg. Wittenberg. Hal.*
 Het Hertogdom van Bronswyk. *Bronswyk.*
Halberstad.

H O N G A R Y E N .

In Opper-Hongaryen.

Presborg. Warandyn. Kassouw.

In Neder-Hongaryen.

Raeb. Gran. Kommorra. Vyf-Kerken. Buda.
Belgrade.

D A L M A T I E N .

Sebenico. Spalata. Schodra. Ragusa. Zara.

G R I E K E N - L A N D .

Tessalonica. Durazzo. Kroya. Constantinopelen.
Adrianopelen.

Z E V E N - B E R G E N .

Hermanstadt Klausemborg.

P O L E N .

Kraukou. Pofnan. Lublin.

P R U Y S S E N .

Dantzik. Bruynsberg. Koningsbergen. Waers-
schouw.

M O S K O V I E N .

Moskou.

A S I A .

Asia is in vyf deelen verdeelt , als in Tartaryen
ofte het Keyzerryk van den grooten Cham:
China : Perfiën ofte het Keyzerryk van den
grooten Sophi : Indiën : ende de onderhoirige
Landen van den grooten Turk.

T A R T A R Y E N .

De Hoofd-ftad is Kambala.

C H I N A.

Pekin. Nanquin. Quinsay.

I N D I E N.

Goa. Kochin. Mallakka. Siam.

P E R S I E N.

De Hoofd-stad is: Hispahan.

T U R K Y E N.

Natolia.
Trebisconde.
Smirna.Famagusta.
Siriën
Aleppo.Antiochiën.
Damascus.
Jerusalem

A F R I C A.

De deelen van Africa zyn:

E G Y P T E N.

Alkayro. Alexandria. Damiaten.

B A R B A R Y E N.

Algiers. Tunis. Tripoli. Bona.

M O O R E N - L A N D.

Marokko. Fez.

A M E R I C A.

*Defzelfs voornaemste deelen zyn:*Canada ofte nieuw Vrankryk. De Virginis.
vlorida.

M E X I C O.

Brefiliën. Peru. Chilt. Paraiba.

DE VOORNAEMSTE EYLANDEN.

Engeland	Ceylon
Ierland	Nieuw Ginée
Madera	De Philippinsche Ey-
De gelukkige Eylanden	landen.
De Eylanden van de	De Moluksche Eylanden
groene Kaep.	Sumatra
Madagaskar oft het Ey-	Japan, <i>het grootste van</i>
land van St. Laureys	<i>alle de Eylanden.</i>

In de Middellandsche Zee zyn deze de voornaemste.

Cypres.	Malta.	Majorca.
Candia.	Corfu.	Minorca.
Rhodes.	Siciliën.	Ebusus.
Sardiniën.	Korfica	Cadix.

De bezonderste

REVIEREN ofte STROOMEN.

In Vrankryk.

De Seine.	De Saône.	De Durance.
De Loire.	De Rhône.	De Deoume.
De Marne.	De Isere.	

In Spagniën.

De Iber	De Doeërts.
De Guadalquivit.	De Minko.
De Tagus.	De Mondego.

In Engeland.

De Teems. De Severa.

In Nederland.

De Maes. De Moezel. De Schelde. De Lis.

Fond. ofte Grond-reg. der Nederduyts. Spel-konst.
In Duytsland.

Den Rhyn.		<i>dert, ende de</i>		De In.
De Meyn.		Elve word		Den Niper.
De Wezer, <i>die</i>		<i>genoemt.</i>		De Toynas, <i>die</i>
<i>alwaer sywy-</i>		De Wixtel.		<i>Asia van En-</i>
<i>der word, van</i>		De Lek.		<i>raps scheid.</i>
<i>naem veran-</i>		Den Donauw.		

In Italiën.

De Pô.		Den Tifinus.		De Ets.
Den Tiber.		De Adda.		Taverone.
De Doriëta.		Den Ollius.		Gatigliano.

I N A S I A.

De Ganges, Den Indus. De Euphrates. Den Tiger.

I N A F R I C A.

De Nyl. De Niger.

I N A M E R I C A.

De Rivier van St. Laureys. De Marajon. Den
 Zilveren vloed, *de Spaniaerden noemen die*
 Rio de la Plata.

M E I R E N

In Italiën.

'T Meir van Major. | Van Garda.
 Van Como. | Van Isko.

In Zwitserland.

Het Meir van Constantsj | Van Zurich.
 Van Nieuw-Kasteel. | Van Lucerne.

In Savoyen.

'T Meir van Genève. | Van Burget.
 Van Anneci | Schoon-waters Meir.

Daer zyn noch vele andere Meiren in andere
 verre afgelegene Landen, die ik om kortheyd
 wille, naerlaete.

BRIEVEN TE LEEREN SCHRYVEN.

V. *W* *At is eenen Brief?*

A. Eene ontbiedinge van syne begeërte, de welke men doôr 't schryven te kennen geeft.

V. *Is'er meer dan eene soôrte van Brieven?*

A. Daer zyn verscheyde soôrten, als Brieven van verzoek, van gebeden, van gedinstigheyd, van berispinge, van troost, van gelukwenschinge, van handel, enz.

V. *Wat moet men in acht nemen in't schryven van eenen Brief?*

A. Voôr eerst den staet ende de hoedanigheyd van den persoon, aen den welken men schryft.

Ten tweede, wat slach van Brief men wilt schryven.

Ten derde, dat men voôrzichtig zy in't schryven, bezonder in zaeken van belang: want Brieven kunnen lang bewaert worden.

Ten vierde, dat men een afschrift houde van syne Brieven; op dat men altyd kan toonen wat men geschreven heeft.

Ten vyfde, dat men nooyt vergete synen Brief te dag-teekenen, daer by itellende den naem der Stad oft plaetze, daer men uyt schryft.

Ten zesde, dat men in't beginsel, ende in't eynde van den Brief na de hoedanigheyd van den persoon, aen den welken men schryft, synen eer-titel stelle, diën alleen stellende, zoo gy uyt de volgende Brieven zult kunnen bemerken.

Ten zevenste, dat men ook nooyt vergete den Brief te onderteekenen met synen naem.

Ook moet men acht nemen, dat als men schryft aen persoonen van eenig onderscheyd, men alsdan behoort, zuyver papier te gebruyken.

V. Hoe veel deelen heeft eenen Brief?

A. Dry: te weten het *exordium* ofte beginsel, het welk moet bestaen uyt eerbiedingen, beweég reden, oft klachten, enz. Het *corpus* ofte het lichaem, het welk behoort te bevatten de zaeke daer men om schryft. Ende het slot, het welk moet bestaen uyt eene beleéfde sluyt-reden, als offer van dienst, verzekeringe van liefde, genegentheyd, oft vriendschap, groetenisse enz.

V. Moet men tot eenen Brief meer papier gebruyken, dan men kan beschryven?

A. Men moet altyd een half blad daer toe nemen, al had men maer dry regels te schryven.

V. Zoo men eenen Brief gaet schryven, behoort men dan van boven aen 't papier te beginnen?

A. Men behoort den eer-naem voór-af te stellen, twee oft dry vingeren van het boven-eynde van 't papier, ende alsdan wederom eene ruymte laeten tusschen het beginsel des Brief: ende hoe meer eer men imand wil bewyzen, hoe grooter men deze ruymte moet laeten.

V. Gy hebt gezeyt, dat men nooyt mag naerlaeten den Brief te dag-teekenen, ende den naem der plaetse, waer uyt men schryft, daer by-te-stellen: maer zegt my waer die behooren te staen?

A. De gewoonte is altyd geweest, die boven aen in den hoek van het papier, ter rechter-hand, te stellen; maer nu word het algemeyn gebruik, dat men die stelle naer het eynde des Brief, onder den eer-naem, ter linker-hand.

V. Ook hebt gy gezeyt, dat men nooyt mag vergeten den Brief met synen naem te onderteekenen: waer behoort men dien te stellen?

A. Ook naer het eynde des Brief onder den eer-naem, maer ter rechter-hand; daer altyd voór stellende deze oft diergelyke beleefde woorden: *U-L. ootmoedigsten ende onderdanigsten Dienaer: U-L dienstwilligen Dienaer, oft Vriend:* zoo gy alles uyt deze volgende Brieven zult kunnen leeren.

I. Brief aen eenen Vriend, om te vernemen nae syne gezondheid.

Beminden Vriend,

U We lange afwezentheyd dwingt my t'uaerts te stieren deze weynige letters, om te vernemen nae uwe gezondheid: ik ben meer als verplicht deel in de zelve te nemen, aengezien ik noch indachtig ben de weldaeden, die ik van u genoten heb, zynde als nu, ende altyd bereyd in alle gelegentheden, die zig zullen vertoonen, te vergelden de vriendschap, die ik zonder verdiensten zoo overvloedig van u ontfangen heb; waerom ik my gelukkig zal achten, zoo ik de gelegentheyd vinde om aenden minsten van uwe Familie eenigen dienst te kunnen bieden: nae welke gelegentheyd grondhertig verlangende, blyve met alle mogelyke eerbiedigheyd, en teekens van vriendschap

Beminden Vriend,

Antwerpen 5.
January 1757.

U-L ootmoedigsten ende
getrouwen Dienaer NN.

Antwoôrd op den voôrgaenden.

Geêrden Vriend ,

U Wen Brief van den 5. dezer maend, is my zeer wel geworden, zynde aen U-L op het hoogste verplicht over het deel, dat gy zyt nemende in myne welvaerentheyd: U-L. moet verzekert zyn, dat ik, benevens geheel myne Familie, noch alle zyn om U-L. dienst te bieden in alle voôrvallen, daer in U-L. ons zult bekwaem vinden: gelieft dan, hoe eer hoe liever, my te bezorgen de gelegentheyd om aen U-L. met werken te kunnen bethoonen, het gene ik hier met woórd ben zeggende; te weten: hoe zeer ik ben, ende alle myn leven wensche te zyn,

Geerden Vriend ,

U-L. Dienstwilligen Dienaer.

Mechelen 12. Jan. 1757.

NN.

I I I. Brief.

Klacht aen eenen Vriend over syne lange stilzwygentheyd.

Mynen Vriend ,

T Wyffele grootelyks of ik noch onder uwe Vrienden gerekent worde; aengezien het over 't jaer geleden is, dat ik d'eer niet heb mogen genieten van uw' hand eene letter te zien, veêl min eene groetenisse te ontfangen: dit doet my

met reden ook twyffelen, of ik misschien aen U-L. eenig misnoegen heb veroorzaekt, is't zoo, weest verzekert, dit buyten myne wete geschied te zyn; verzoekende, doôr eene letter van uwe hand, my hier van kennisse te geven; op dat ik doôr goede reden my hier van mag verontschuldigen; zoo niet, laet my weten of ik my noch onder uwe Vrienden mag rekenen, die voôr dezen zoo groote gunste van u genoten heb: ondertusschen blyve ik verhoppen, dat gy my deze gunste, van my een letterken te schryven, niet zult weygeren; my verplichtende U-L. in alle voôrvalen dienst te bieden, is't zaake U-L. gelieft te aenveerden voôr den minsten van uwe dienaeren, die zig onweêrdig derft noemen,

Mynen Vriend;

Antwerpen den
6. Feb. 1757.

U-L Aldergetrouwsten
Dienaer NN.

I V. Brief.

Antwoôrd op den voôrgaenden.

Getrouwen Vriend,

T Is op heden dat ik uwen klacht-brief ontfangen heb, die met reden my beschuldigt, als zynde eenen, die geene vriendschap wilt onderhouden: weest verzekert, beminden Vriend, dat ik u nooyt uyt myne gedachten

gestelt heb : maer de menigvuldige bezigheden hebben my menigmael tegen mynen dank wederhouden : (*hier kan men ook andere redens , die de oorzaeke van de stilzwygensheyd zouden kunnen geweest hebben , schryven*) doch ik verplichte my U-L. voôrtaen teekenen van vriendschap te geven , en niet meer zoo veêl tyd met u in stilzwygen doôr te brengen ; maer in tegendeel , aen U-L. te schryven , zoo dikwils den tyd , ende de gelegentheyd my dit zullen toelaeten ; op dat ik hier doôr te meerdere gelegentheden mag vinden , om aen U-L. te verzecken hoe zeer ik ben ,

Getrouwen Vriend ,

Brussel den 6. Feb.
1757.

U-L. onderdanigsten
Dienaer NN.

V Brief.

Van gelukwenschinge.

Mynheer ,

HEb een overgroot gènoegen geschept uyt de tydinge , die my dezer dagen is toegezonden , waer uyt ik verstaen heb (*hier zegt men de zaeke , waer over men geluk wenscht*) waer mede ik U-L. uyt'er herte ben gelukwenshende : zoude geêrne myne blydichap hier over aen U-L. betoonen : maer en vinde geene

woorden over-een-stemmende met myne meyninge , derhalve laet het aen de aenmerkingen van u-zelve , mits aen U-L. bekend is de groote genegentheyd , die ik tot U-L. ben draegende : voortshope , dat den Heere U-L. noch met meerdere zegens zal begunstigen , ende aen my zal beschikken menigvuldige gelegentheden , om aen U-L. te kunnen betoonen met wat genegentheyd ik ben ,

Myn-Heer ,

Gent den 19. Feb. U-L. goedhertigen Dienaer
1757. NN.

V I. Brief.

Van Vertrouffinge.

Myn-Heer ,

DE bezoeking , die den Almachtigen Godt syne vrienden t' huys zend , met hun te berooven van hunne liefste zaeken , zyn om hen op te wekken tot meerdere verdiensten ende volmaektheyd ; ende zyn ook besondere teekens van syne liefde tot ons. Dit gebeurt nu aen U-L. doôr (*hier zegt men de zaake , waer over de droefheyd is*) ik bekenne , dat het verlies zeer groot is , ende de droefheyd , die ik'er over gevoele , verdobbelt zig doôr 't overdenken van uwe

smerte. Maer gelyk het maetig droef zyn in zondanige toevallen eene menschelyke plicht is, zoo zoude het onmaetig weenen een teeken van gebrekelykheyd zyn in uwen zeer geachten Persoon; daerom laere my vastelyk voórstaen; dat U-L. deze droefheyd wat zal aen d'eene zyde stellen, met een kloek gemoed ontfangende dezen slag van de Hand Godts, met zoodanig geduld, als eenen edelmoedigen Christen behoort. Zal den Heere bidden, dat hy U-L. deze scaede gelieve te vergoeden met zoodanig geluk als U-L. zoude kunnen wenschen: afbrekende kus ik met eene hertgrondige genegentheyd uwe handen, en blyve diën, die met alle vermogen altyd, ende in alle voórvalen zal zyn,

Myn-Heer,

Brussel den 11.
Jan. 1757.

U-L. DW. Dienaer
NN.

VII. Brief.

Van dè zelve soôrte.

Myn-Heer,

HOewel de smerten' der ziele de wonden des lichaems gelyk zyn, die men eenigen tyd moet laeten uyt-bloeden, eer men die verbind, zoo heéft nochtans het vertrouwen, dat ik heb, dat de reden U-L. zal toebrenge de

genees-middelen, die andere van den tyd nemen. my deze plicht-pleginge doen doen. Ik zal U-L. niet voôr oogen stellen d'onstantvastigheden der wereldsche zaeken, die ons verzekeren, dat 'er geen genoegen duerend is; maer U-L. noodigen, om te gaen tot den Godt der vertroosting en om aldaer die te vinden, die aen U-L. noodig is; verzekert zynde, dat; is't zaeke U-L. zig met goed berrouwen tot hem keere, daer ik geensints aen twyffele, geene zal ontbreken; ja zelfs, boven de vertroostinge, noch grooten voôrspoed zult ontfangen: voorts verhope, dat U-L. in dezen voôrval aen den Alderhoogsten eene proef zult geven van uw gedult in het verlies van wereldsche, ende vervolgens vergangelyke zaeken, waer voôr uyt gansch herte is biddende die zig met alle eerbiedigheyd noemt,

Myn-heer,

Mechelen 12. Jan.
1757.

U-L. ootmoedigsten ende
minsten Dienaer NN.

VIII. Brief, wenschinge van een gelukkig Nieuw-jaer ende zalig Hoogtyd.

Myn-Heer,

DE plicht ende vriendschap, waer mede ik aen U-L. verbonden ben, laeten my niet toe deze heylige dagen te laeten voôr-by gaen, zonder aen U-L. myne eerbiedigheyd te bewyzen

doôrbrengen : ik bidde U-L. in deze myne plicht-pleging meer te willen letten op myne teere genegentheyd t'uaerts, als op de gemeyne gewoonte, met de welke ik blyve,

Myn-Heer ,

Antwerpen den U-L. toegenegen Dienaer
13. Jan. 1757. NN.

I X. Brief.

Wenschinge van een zalig Nieuw-jaer
van den Zone aen syne Ouders.

Alderlieffte Vader ende Moeder,

N Ademael ik nu doôr Godts geheugenisse het oud-jaer ten eynde gebragt heb, ende nu wederom in het nieuw gaen treden, zoo is't myne schuldige plicht U-L. kennisse te geven van myn gedrag ende voortgang, te saemen om aen de zelve te voldoen, ben ik schuldig U-L. beyde hertgrondelyk te wenschen een gelukzalig Nieuw-jaer, Godt biddende ende smeekende, dat hy U-L. noch verleene vele gezonde ende gelukkige jaeren in rustigen ouderdom, tot welstand, niet alleen van my, maer ook van alle myne Broeders ende Zusters. Wat aengaet mynen voortgang ende gedrag, hier van zal mynen Meester aen U-L. deel geven, zoo haest hy de eere zal hebben van U-L. te zien ende te spreken : want den lof, die men zig-zelve toeschryft, stinkt in den eygen mond maer t'huys gekomen

zynde , zal trachten blyk te geven , dat ik nog tyd , nog geld verkwist heb : waer over , zoo ik hope , U-L. ten uysterste zult voldaan zyn. Is'er iet van uw' bevelen , zyt zoo goed te gebieden, die zig met alle onderdanigheyd teekent te zyn,

Beminden Vader ende Moeder ,

Lier 15. Jan. 1757. U-L. ootmoedigsten Zone
NN.

Zal hier noch laeten volgen eenige
Obligatien ende Quitantiën.

*Obligatiën van op Crediet gekochte
Koopmanschappen.*

IK onderschreven bekenne ende beleyde waerlyk schuldig te zyn aen Sr. N. de somme van dry-honderd guldens loopende geld , ende dat voór zekere Koopmanschappen , die hy my verkocht ende geleverd heeft : welke somme ik aen hem belove te betaelen heden in dry maenden , alles zonder argelift oft bedrog , in teeken der waerheyd heb hier onder mynen naem gestelt.

Actum Antwerpen 17. January 1757.
NN.

*Obligatie van geschote Geld , met belofte
van intrest.*

IK onderschreven bekenne schuldig te zyn aen Sr. N. de somme van duyzend vyf-honderd

guldens wissel-geld , die hy my wettelyk ende deugdelyk in gemunte penningen geschoten heeft, ende waer van ik belove aen hem te betaelen den intrest ten advenante van dry ende een half percento 's jaers ook wissel-geld , beginnende te rekenen van dato dezer. Actum in Antwerpen dezen 18. January 1757.

N. N.

Quitantie van den Intrest van eene Rente.

Ontfangen van Sr. N. de somme van dertig guldens courant-geld , in voldoeninge van een jaer intrest van eene Rente van duyzend guldens wissel-geld Capitael , specialyk bezet op sijn Huys gestaen in de Keyzer-stracte , genaemt den wereld-bol, verscienen den negen-en-twintigsten December zeventhien honderd zes-en-vyftig. Dezen 19. January 1757.

N. N.

Quitantie van Huys-huer.

Ontfangen van Sr. N. de somme van zefstig guldens , in voldoeninge van een Jaer Huys-huer , verscienen te Kerstmisse zeventhien-honderd zes-en-vyftig

N. N.

Quitantie van Huys-huer , met afrekening van den twintigsten penning.

Ontfangen van Sr. N. de somme van dry-en-dertig guldens , ende daer by twee guldens

voôr mynder helligt in den twintigsten penning,
te saemen de somme van vyf-en-dertig guldens, in
voldoeninge van een half-jaer Huys-huer, ver-
schenen te Sint Jan zeventhien honderd zes-
en-vyftig.

N. N.

Quitantie op Rekening.

O Ntfangen van Sr. NN. de somme van
honderd ende dertig guldens, op kortinge van
eene rekeninge van aen hem geleverde goederen,
bedraegende in 't geheel de somme van twee-
honderd ende negentig guldens, zoo dat daer
nu noch blyft restéren de somme van honderd
en zestig guldens.

Actum Antwerpen 20. Feb. 1757.

N. N.

*Nota: Zoo men onder op eene Rekeningé Quitantie
schryft, zoo stelt men aldus:*

Den inhoud dezer aen my voldæen den
21. Feb. 1757.

N. N.

REGELS

VAN DE

WELGEMANIERTHEID.

V. **W** *Aer in bestaet de Welgemaniertheid ende wellevensheid van eenen Jongeling?*

A. Deze bestaet in zig altyd ende in alle gezelschappen beleefdelyk ende ootmoedelyk te gedraegen, alle menschen eerende, ende zig altyd achtende van de minste te zyn, volgens den raed van't H. Evangelie.

V. *Zyn'er geene bezondere Regels van de Welgemaniertheid?*

A. Verlicheyde, die ik u hier in't kort zal voôrstellen: voôr eerst moet gy in acht nemen nooyt, oft zelden in een gezelschap te spreken, 't en zy dat gy gevraegt, oft aengesproken word: want veêl spreken is een groote ongemanierthyd voôr jongelieden, ja zelfs voôr bejaerde persoonen: weêt gy niet waerom Godt u heeft gegeven twee ooren, twee oogen, ende maer eenen mond? Om dat gy twee-mael zoo veêl hooren ende zien, dan spreken zoud: den Wyzen-man zegt: dat eenen zot zelfs voôr wys gehouden word, als hy zwygt: hoe meer gy spreêkt, hoe meer een-ander profyt doet met uwe woôrden.

Leert dan zwygen, zoo zult gy van spreken geen hinder krygen.

Ten tweede: als imand u aenspreêkt, iet vraegt, oft iet geêft, doet altyd uwen hoed af tot beneden, ende niet als of gy slaegen wilde.

Ten derde: gy moet altyd met twee woôrden

Spreeken niet ja, neen; maer: ja, Vader, Moeder, Meester, Myn-Heer, Mevrouw, enz.

Ook moet gy wel letten, dat, als gy imand groet, gy niet staet als of gy eenen pael in uw lichaem had, maer dat gy u-zelve boogt, stellende uw recht been achter het flink.

Voorders moet gy wel letten, dat, als, gy met imand, die meer is als gy in staet, oft ouderdom, oft zelfs u gelyk is, gaet oft wandelt, die op de rechte-hand steld; is 't dat gy met dryen gaet, zoo begeeft u op de flinke-hand; stelt in 't midden, die de meeste eere weêrdig is, den derden op de rechte-hand.

Ook moet gy letten, dat als gy met imand in een huys, oft Kerke wilt gaen, gy diën, die de meeste eere weêrdig is, altyd laet voôrgaen.

Aen een huys naekende, waer gy met andere perfoonen wilt ingaen, zoo begeeft u eenige stappen voôr-uyt, om alzo voôr de andere te kunnen bellen.

Is't zaeke gy imand, oft verscheyde perfoonen wilt in uw huys leyden, zoo doet de deure open, u boogende, presenteert den ingang, blyvende zoo lang staen tot dat den lesten binnen is. Het zelve moet gy doen in't uytgaen.

Zoo gy imand uytlaet, moet gy wel letten, dat gy de deure niet haestig achter hun toefluit; maer wachten tot dat sy uyt uwe oogen, oft wat verre wech zyn.

Als men zelfs uytgelaeten word, zoo zal men, buyten de deure zynde, zig noch eens omkeeren, ende de reverentie maeken.

Ook staet te bemerken, dat als gy met imand gaet, oft wandelt, ende daer imand komt, die uwen vriend aanspreekt, gy alsdan moet aen d'eene zyde gaen, om aen hun de vryheyd niet te benemen, tot dat gy geroepen, oft by hen

verzocht word , wanneer men noch schuldig is sy-zelve eenigzints te excuseren.

Ook is het eene ongemantertheyd , dat als imand bezig is met lezen , schryven , oft geld te tellen , men zig daer by-voegt , voôr aleer gy daer toe verzocht , oft gecommandeert zyt.

Als men by imand in eene kamer gaet , behoort men nooyt recht daer binnen te loopen; maer men moet voôr de deure blyven staen , tot dat men eerst geklopt, en gevraegt heeft of er geen belet is , noemende den naem , oft eertitel van den genen , die daer binnen is.

Als gy nu binnen zyt , zult gy eerst uwe eerbiedigheyd toonen , ende alidan uw belang zeggen : ende is't dat gy in eene Kamer by andere Vrienden geleyd word , zoo moet gy het geheel gezelschap groeten, ende u wel wachten , dat , is't zaeken gy daer eenen bezonderen Vriend ziet , gy alsdan niet roept , oft schreeuwt van verre; maer by hem gaet, om hem te vraegen nae den staet van syne gezondheid.

Ook moet gy , in een gezelschap zynde , u wachten , dat gy nooyt den eersten gaet zitten , maer moet wachten tot dat de andere gezeten zyn : ende waer't zaeke men u de eerste plaetze wilde geven , zoo zult gy die beleefdelyk trachten te refusieren : is't by aldien die plaetze u toekomt, zoo zult gy die met eerbiedigheyd aannemen , daer altyd wel dient op gelet te worden.

'Tis ook eene groote onbeleeftheyd, te spreken in imands reden : is't dat imand iet vertelt , oft zegt , zoo moet men hunne reden geheel laeten uyt-zeggen , is't dat de zaeke anders is , dan sy die vertelt hebben , zoo en mag men daerom niet zeggen , *'t en is zoo niet* ; maer men moet zeggen : met uw wel nemen , Myn-Heer , oft Jouffrouw, daer zyn die , oft die omstandigheden

den by : want het dient beter te zwygen , dan imand beschaemt te maeken , veél min noch mag men zeggen : *gy liegt* , oft *'t is niet waer* : maer zegt : ik vraege excusie , Myn-Heer , de zaeke is aldus.

Als gy met eenen Vriend aen't vuer zit , zoo moôgt gy nooyt met uwe ermen leunen op den stoel ; nooyt met de beenen over malkanderen zitten ; nooyt met het vuer , oft met de tange spelen ; nooyt in't vuer , oft in de kamer spouwen ; maer in uwen neus-doek ; ende is't dat den Vriend het vuer wilt opstoken , dan poogen zig om het zelf te doen , ende zeggen : met uw wel-nemen ; doch , men moet den Meester in syn huys altyd Meester laeten.

Ook mag men nooyt in imands tegenwoôrdighejd syne nagelen korten , geeuwen , oft rekken ; ende is't dat men synen neus wilt snutten , zoo moet men synen hoed , oft een deel van synen Surtout , oft Mantel daer voôr-houden : is't dat gy genegen zyt om te niezen , zoo houd ook altyd iet voôr uwen mond ende neus.

Dit zyn eenige regels van de welgemanierthejd , waer naer gy u dient te gedraegen.

V. *Maer kont gy my noch niet eenige regels voôr schryven , hoe men zig aen de tafel behoort te gedraegen ?*

A. Ja , deze volgende : ten eerste : als gy van imand ter maelyd genood word , zoo moet gy u zelve eerlyk toeschikken ; op dat gy uwen Vriend geene schande aendoet.

Als gy in de kamer komt , daer de genoode Gasten zyn , zoo moôgt gy nooyt eerst gaen zitten , nog de beste plaetze nemen ; als vooren gezeyt is.

Aen de Tafel gaende , moet gy uwen hoed

afleggen ivers op eenen stoel, en zitten ongedekt, 'ten zy de andere gedekt zitten; en plaets nemende, moet gy dicht by de Tafel zitten; niet als de Boeren, dat het eten, dat sy laeten vallen, tusschen hunne beenen valt.

Als nu de Benedictie gezeyt is, die men altyd aen de Geestelyke d' eer geeft, oft aen den Meester van de Tafel, zoo is't dat den Tractant de Vrienden ende genoode verwelkomt, waer naer de manier is, dat den Meester, oft imand u voôr-dient: zoo dit niet geschied, moet gy letten nooyt eerst in de schotel te gaen.

Gy moet wel letten, dat gy van het brood niet en byt, als de Boeren doen; maer gy moet het leggen aen uwe flinke zyde, ende met úwe flinke hand daer af breken.

Uw mes, lepel ende fourchet, moeten liggen aen uwe rechte hand; maer gy moet letten, dat als gy uwen lepel hebt gebruykt, ende dat hy vet is, gy diên nooyt moôgt leggen op het schoon tafel-laken; maer nues op uwe tailloor: is uw mes vet, vaegt het af aen wat brood, nooyt aen de servet.

Let ook wel, dat gy nooyt moôgt voôrdienen, oft in de schotel komen met uwen lepel, die gy in uwen mond hebt gehad; maer moet eenen schoonen lepel vraegen.

Als men u voôr-dient op een tailloor, dan moet gy die aennemen; ende geven eene van uwe schoone tailllooren, met eene klyne reverentie oft booginge van het lichaem, wederom.

Als gy nu eet, zoo en moôgt gy nooyt gulzig eten, nog uwen mond zoo opkroppen met spyze, dat uwe kaeken gespannen staen: nooyt moôgt gy drinken, oft spreken, voôr alêer uwen mond ledig is; ende eer gy drink, moet gy uwen mond afdroogen met uwe servet,

ende aen imand toe-brengen, zeggendē : Myn-Heer, oft Mevrouwē . uwe gezondheid ; oft ik heb d' eer van u te salueren. By de Groote is't de manier ; als men de gezondheid wil drinken, dat men imand noemt van de naest-by-zittende Perfoonen.

Bemerkt, dat men den Tractant moet laeten de gezondheden instellen ; oft als men wilt eene gezondheid instellen, dan moet men zeggen aen den Tractant, Myn-Heer, is't met uw wel-nemen, dat men de gezondheid drinke van Mevrouw uwe Beminde, oft van dien, oft die : men zegt de welvaerentheyd van diēn, oft die : gy moet ook wel letten van uw glas nooyt seffens uyt-te-drinken, dit staet te gulzig, 't en zy de Compagnie te saemen eene gezondheid drinkt.

Als u iet besonders aen de Tafel gepresenteert word, moet gy dit met eerbiedigheyd ontzeggen ; maer als men u praempt, neemt het met beleeftheyd, zeggende Myn-Heer ik ben u dankbaer.

Gy moet ook wel letten aen de Tafel, oft elders zittende, dat gy nooyt imand sterlings beziet : nog als imand zingt, al zingen sy kwalyk, dat gy daer mede lacht, nog toont, dat gy't beter kont.

Men mag wel lachen als imand iet knoddig oft geestig verteld ; maer niet schreeuwende, oft schetterende.

V. Hoe moet men zig gedraegen in den Tempel Godts ?

A. Gaēde nae de Kerke, moet men welgemanierd ende stil over de straete gaen.

Komende in de Kerke, moet men zig besproeden met wy-water. Zoo ook als men daer uytgaet.

Daer naer zal men zoeken eene stille plaetze daer men den Priester, die den Dienst celebreert, kan hooren ende zien, om hier doôr te beter de verstroytheden te voôrkomen.

Nedergezeten zynde, mag men nooyt omzien, gaepen, nog klappen, nog iet doen waer doôr men een-ander, oft zig-zelve zoude kunnen verstroyen; maer met aendachtigheyd ende devotie syne intentie vervoegen met die van den Priester. om alzo gezaementlyk, 't zy het heylig Sacrificie der Misse, 't zy andere Diensten, aen Godt op-te-offeren.

Is't dat men de Misse gaet hooren, moet men, nedergezeten zynde, Godt bidden om gratie, om dit Sacrificie met aendachtigheyd ende devotie te kunnen opofferen.

Als den Priester de Misse begint, moet gy uwe intentie vervoegen met de syne; ende voorts wel in acht nemen de dry deelen van de Misse, de Offerhande, de Consecratie, en de Nuttinge, overpeyzende het bitter Lyden Christi, waer van het heylig Sacrificie der Misse de waerachtige verbeëdinge is.

De Misse geeyndigt zynde, bedankt Godt voôr de gratie, die hy u gedaen heeft, van u van dit Sacrificie deelachtig te laeten zyn.

V. Zyn'er noch andere Regels van de Welgemaertheit?

A. Daer zyn 'er noch verscheyde andere, die gy doôr het gebruyk, oplettentheyd, ende genegentheyd tot de zelve, zult kunnen leeren; doch, zal u noch eenige noodzaekelykheden zeggen.

Als gy voôr-by eene Kerke, Crucifix, oft Beëld van Maria gaet, laet nooyt naer uwen hoed af-te-doen, ende eenig klyn gebedcken te zeggen, als, *Jesus, ik groete U, Jesus, vergeeft*

my myne zonden. H. Maria, bid vobr ons. Weest gegroet, Maria. Oft diergelyke.

Zoo gy eenen armen mensch tegen-komt, oft voôr-by gâet, die u eene aelmoesse vraegt, doet uwen hoed af; en zoo gy niét te geven hebt, zegt beleéfdelyk: *Godt helpe u.*

Zoo gy imand ontmoet op eenen weg alwaer den doôrgang eng is, ende niet wel te saemen kont passeren, zoo stelt u altyd den eersten aen d'eene zyde, presenterende den eersten doôrgang aen een-ander. Zoo't gevalt, dat een-ander van gelyken voôr u doet, zoo tracht u te verontschuldigen.

Nooyt moôgt gy imands goed mispryzen.

Nooyt moôgt gy stoeffen op uw goed, rykdommen, oft konst.

Als gy imand aenspreékt, ende uwen hoed afgenomen hebbende, moôgt gy diên nooyt den eersten wederom opzetten; maer wachten tot dat uwen Vriend, oft die gy aenspreékt, den synen opgezet heéft; ende is't zaeke, dat den persoon, die gy aenspreékt, -van eene conditie boven de uwe is, zoo moôgt gy uwen hoed niet opzetten voôr hy u dit gezeyt heeft; in dit geval zult gy noch antwoôrden: *Ik vraege excusie, Myn-Heer, oft excuséert my, Myn-Heer*; ende wachten tot dat hy't u noch eens zegt.

Doôr deze ende diergelyke beleéftheden, die u niet en kosten, zult gy van een-ander geprezen, geëert, ende bemint worden: want de beleéftheyd vind over-al plaetze, zelfs by de alderbarbaertsche menschen.

GOED-KEURINGE.

DIt Boekskén , beschryvende op eene goede maniere de *Fondamenten ofte Grond-regels om in korten tyd de Nederduytsche Spel-konst in d'uyterste volnraektheyd te leeren* , zal tot profyt der Nederlanders mogen gedrukt worden : gemerkt het met regels leert , hoe alles moet gespelt ende geschreven worden , zonder de welke men geene Taelen wel kan leeren , ende meer andere dingen bevat , zeer dienstig voôr de Jongheyd. Het was te wenschen , dat alle School-meesters ende Meesterissen het zelve in hunne Schole gebruykten , dan zoude men zoo vele grove ende belagchelyke misslagen in 't spellen , zelfs van publieke schriften , niet meer zien.

J. B. FIGHE' S. T.
& J. U. L. Lib. Censf.

Vidit 24. Meêrt 1757.

J. F. FÆSTRAETS
Can. en Scholaster van
Antwerpen.

L Y S T E

Van eenige Boeken , die by den Drukker
dezer gedrukt en te bekomen zyn.

HEt Leyden , de Dood , en Verryffenisse ons
Heere Jesu Christi , afgebeeld in 20. kopere
plaeten , uytgebreyd doôr zielroerende Veerffen
doôr J: A: F: Pauwels. Antw. 1775.

Lof-redens aen de Alderheyligste Maegd en
Moeder Godts Maria toegeeygend , met 10. ko-
pere plaeten verrykt en tot vervoorderinge haer-
der eere en luyfter uytgeleyd doôr J: A: F: Pauwels.

De Gelukzalige Fondateurs der Religieuze
Ordens, welkers afbeêldzels in Print voôr oogen
gesteld , Deugden tot naervolginge in 't kort
beschreven , en Lof-redens doôr Nederduytsche
Veerffen uytgebreyd, worden doôr J: A: F: Pau-
wels Antw. 1777.

De Fackel van het waer Geloof ofre grootda-
dig Leven van den onverwinnelijken Held den
H. Norbertus Apostel van Antwerpen , met 35.
konstige gesnede Plaeten ; doôr J: A: F: Pauwels
Antw. 1776.

Hedendaegsche Lang-tonge afgebeêld in 12.
Zinnebeelden, de besonderste eygendommē van
eene ongeregelde Tonge betreffende, met aenge-
naeme Poëtie en Bemerkingen bondig uytgelyd
doôr J: A: F: Pauwels. fig. 2. deelen Antw. 1774.

Historie des Bybels met Bemerkingen. Gend.
Histoire Sacrée avec fig. Anvers.

Den Catholijken Pedagogue of onderwyzinge
in den Cathechismus. Antw.

Het Leven van Christus Jesus ons Zaligmakers
uyt het H. Evangelie en Kerkelijke oudheyd. Ant.

Historie van den Lydenden Christus verthoont
in 119. Meditatiën bevattende zeer kragtige en
ziel-roerende overdenkinge op't Lyden en sterven
van onzen Zallgmaker, Jesus Christus doôr
G: Stanihurstus. 2. deelen. Antw 1770.

Nieuwe Af-beeldinge van de Vler Uysterften
doôr G. Stanihurstus met fig. en Poësie. Anr.

Verkeerde Wereld tot het goed aengewalvert
of den dagelykschen Handel voorgesteld in Rym-
gedichten en zedelyke Vermaningen. doôr J:
A: F: Pauwels. Antw.

Het Leven van S. Joannes Nepomucenus.

Het Leven van S. Joanna de Valois.

Het Leven van den H. Josephus Cupertino.

Het Leven van S. Sebastiaen.

Het Leven van S. Donatus. Antw.

Oeffening van S. Donatus ten tyd van Onweder.

Devoten Christen Catholijke van 't H. Hert
van Jesus onderwezen. Antw.

Geestelyk cieraed der minnende Bruyd.

Onderwys der Jeugd.

Onderwyzyng van Franciscus de Sales.

Thomas à Kempis.

Het Boekken peyster wel op.

Het dobbel Palm-hof, of grooten Getyde
doôr Nakatenus, met Linien omzet 8.

Christelyken Onderwyzer en Gebeden.

Het hemels Palm-hof met Linien omzet. 12.
— zonder Linien. 12.

Het hemels Paradys der Zielen. 8.

Seraphiensche Oeffeninge. 8.

Mis-boek Latyn en Vlaems. 12.

Manier om Christelyk te leven.

Les Exercicés des devotions Chrestiennes. 8.

Le Palmier Céleste; Frans en Vlaems. 12.

L' Ange Conducteur. 18.

Onderwyzyng tot den Dienst der Misse.

Breviarum Millitare. 16.

Brevier van den Rooms-Catholyken Schipper.

Voorders differente Schoôl-boeken, zoo

Latynsche als Vlaemsche, schryf en

Druk-papieren.

